

אתם נצבים היום בלפני לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם

אתון קיימין יומא דין פלכון קדם יי אלהכון רשיכון

לקט בהיר

רש"י

הנה מה שהיו כולם מכוונים אנשים נשים וטף על זה אין צריך לימוד, שהכתוב מונה בפירוש מן הגדולים שבהם ועד הקטנים, אשר מן הסתם לא היה כן עד עתה משך הימים שחזר להם משה משנה תורה רק האנשים הגדולים

זני לומדי תורה, וזה מגלה שאומרו (לעיל פסוק א') ויקרא משה לכל ישראל פירושו ממש כל ישראל אנשים נשים וטף (רשב"ם), וגם שהיה זאת כדי להכניס צבירת אמר הכתוב בפירוש לעבדך צבירת ה' וגו', ומה דקא קשיא ליה לרבינו ב' מינות, נצבים היום, שמינת נצבים בדגוש תוך ה'אד"י משקלו נפעל שקבל פעולת ההצנעה מאחר, והתמללות היא זאת ממש כאלו אמר להם למה אתם נצבים על ידי כולכם, מה כל הרעש הזה להציב לפני את הנשיאים ואת הטף ואת שואבי מים ומה נשחנה יום זה, כדי להכניסם צבירת, ומה שאמר ביום מותו יאל לו מחינת היום, ודאי היום בשעה שדיבר עמהם, ועוד באמת למה דוקא היום, ודאי שהיה זאת יום אחרון שלו שהיה עמהם ואם לא עכשיו אימתי, וכל זאת לפי פשוטו, אבל מדרשו בין מינת נצבים בין מינת היום יבא להלן בפסוק י"ב: (ה) ההכרח פשוט, שאם הם צ' מינות מופרדות הלא נכלל א"כ כל ישראל באומרו שצטייטם ולמה עוד כל איש ישראל, והוא כאלו אמר ראשיכם ראשי שבטיכם, כמו (ברא' כ"ד ק"ו) האלה שרה אמו, שהוא כמו האלה אהל שרה וכדומה להם (רא"ם), וכן פירשו האבן עזרא ז"ל, ומה שלא הספיק להכתוב לומר ראשיכם, לפי שאינו מבורר פירושו מי הוא הראשים שלכם אם הכהנים אם הסנהדרין, לזה אמר שצטייטם שהם הנשיאים, ומה שלא אמר ראשי שבטיכם, משום שרצה להדגיש שמדבר מן העליונים שלהם שהנשיאים הם צמולה מכל מי שהוא, כלומר התחיל בעליון והולך ממדריגה למדריגה עד התחתון שהם חוטבי עלים שהם עבדים זכרים ועוד למטה מהם שואבי מים שהן השפמות (רב"ח), כי עתה כנס משה צבירת הערבות (ואמר להם שיקבלו כל זאת עליהם בהר גריזים) שהיו ערבים זה לזה, ומפני זה הוצרך לתדרס לפי מדרגתם שכל אחד נחפס בעד אחרים לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו

אור החיים

ט. אתם נצבים. צריך לדעת כוונת מאמר זה"א, עוד למה הוצרך לפרט ראשיכם וגו' טפסם וגו' ולא הספיק לומר צורך כלל כלכם. עוד צריך לדעת טעם הצבירת הזה הלא צמון (סוף תבא) אמר אלה דברי הצבירים, ואם רצה לכלול גם האומר בפרשה זו בכלל הצבירת היה לו להקדים הדברים ויאמר על הכל אלה דברי הצבירת, ונראה כי כוונת משה צבירת זה הוא להכניסם בערבות זה על זה כדי שישתדל כל אחד בעד חברו לבל יעבור פי ה' ויהיו נחפסים זה בעד זה, והעד הנאמן מה שגמר אומר הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו וגו' הרי שעל הערבות מדבר הכתוב, ואין זה הצבירת שאמר בסוף פרשת תבוא כי אחות

אור בהיר

א) מאתם נצבים עד שואב מימך מיותר, מה חידש להם בזה שהם כולם נצבים שם, גם מינת נצבים, ולא אמר נקבלים או עומדים. ב) פירוש הגם שהוצרך לומר אתם נצבים מאיזה טעם שיהיה, על כל פנים די לומר אתם נצבים היום כלכם לפני ה' חלקים לעבדך. ג) הרי שכבר כתב עמהם ברית צבירות וקללות. ד) פיי צוהג צבעולם על עשרה פעולים יש ילצב אחד, אבל

אינו אכינו - יחסינו אקליב קיום תצין

שבטיכון ק אנש ישראל וניירך די אעיד עד מ בקומא דיי זקניכם ושן כל (איש) ישו כנעניים לכה צימי יחושע ויעשו גם הם ושואבי מים צבירת, ולא י"ד לעשותכ מצות בני נח, ש זאת כבר, והכרי כנעניים שבימי צערמה כמו כן צהם שנאו רק הגבעונים עשו חוטבי עלים וש צהם לא שייך כל שצט ה ושועריכם כי ישראל הם ה הפסיק הכתו כי אלו אחר צפסוק שלפנ נחפסים על ו כמו כן, הגרי וכמו שדרשו ט"ו שום תצ כאן אתם נצבים רש"י ל שם בנדה כריתות שכולם נה או אפשר שפירוש והיכן הוא שלא ל

זְקַנְיֶכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃
 טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ
 מִחֲנִיף מִחֲטָב עֵצֶיךָ עַד שֹׂאֵב מִמַּיִךָ׃
 י"א לְעִבְרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

שְׁבִיבוֹן סְבִיבוֹן וְסָרְכִיבוֹן כָּל
 אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ טַפְּכֶם נְשִׁיבוֹן
 וְגֵיּוֹרְךָ דִּי בְּגוּ מְשִׁרִיתְךָ מִלְּקַמָּ
 אֵעִיף עַד מְלִי מַיִךְ׃ י"א קְאָעִלוֹתְךָ
 בְּקוֹמָא דִּי אֵלְתָךְ וּבְמוֹמְתָת דִּי י"א

לקמ בדור

רש"י

(אזה"ח - כ"י), לזה לא די ראשי שצניסם אלא ראשיכם, עוד אפשר בכינוי זה שהם ראשיכם שאתם צירפתם אותם והם ראשי שצניסם (ד"ר): ו) שאין פ"י זקניכם זקנים באים בשנים אלא השופטים הסנהדרין, וכן צפסוק הסמוך טפכם זכרים ואח"כ נשי ישראל ואח"כ הגר זדק ואח"כ חוטב עץ ואח"כ מיימין (ראב"ע): ז) כי ודאי שאינם מכלל ישראל, כי לענין ברית ולימוד תורה ולענין חשיבות אין שום נפ"מ צמה מתפרנסם ואדרבה יגיע כפיך כי תכלל אשריך ועוב לך, אלא הם למטה מגרים גבי מושב שומרי מצות בני נח, שאם השלימו בלי מלחמה וקבלו עליהם ז' המצוות מותר לקיימן ולא שייך בהם לא תחיה כל נשמה כמו שביארנו זאת כבר, והכרח זה שאמרנו מכרית לרבינו להביא התנחומא (הגם שנראה שהוא דרוש) שפירוש תיבת גס הם שבספר יהושע כנעניים שבימי משה וגם הם הגבעונים, אבל גם ביהושע פירש"י (ונראה שהוא פשוטו) שכמו שבני יעקב עשו בשכם החוי בערמה כמו כן יושבי גבעון החוי עשו בערמה: ח) הם באו להמגייר להיות גרי זדק ומשה רבינו לא קבלם, אפשר שהכיר בהם שצאו רק מפחד ומורא (מ"ל): ט) גם המה שייך על העשייה שעשו הכנעניים בימי משה לבה בערמה וגם הגבעונים עשו בימי יהושע וצאו בערמה, אבל אינו דומה שיהושע לא הכיר בהם מיד וקבלם רק אח"כ כשנדע לו עשאתם חוטבי עץ ושואבי מים אבל משה לא קבלם והכיר ערמתם מיד (רמב"ן), ומה שהיו זריכים לערמה, משום שלא ידעו שבהם לא שייך לא תחיה כל נשמה (בד"א): י) זה פ"י התיבה, שאין עובר כמו העביר, שהוא פועל עומד ואינו פועל

זקניכם ושטריתכם. החשוב חשוב קודם ו' ואחר כך כל (איש) ישראל: ו) מחוטב עץ. מלמד שצאו כנעניים להתגייר" בימי משה כדרך שצאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים (יהושע ט"ד) ויעשו גם המה" בערמה, ונחנס משה חוטבי עץ ושואבי מים (תנח"י): י"א (לעברך). להיותך עובר" צברית, ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך אלא כמו (י"ז) לעשותכם אותם: לעברך בברית. דרך

אור החיים

עליך לא יהיה אלא מקרב אחיך ולא גרים, אבל ישראל חייבין עליהם כאומרם ז"ל (נדה י"ג) קשים גרים לישראל כספחת ופירשבו לפי שאינם מלמדים אותם ככל הלורד"י) הא למדת שנתפסים עליהם, עוד רמז צאומרו אחס נצבים וגו' לפני ה"י) לפי שכל שהוא מרוחק מהקדושה קומתו נמוכה וראשו שפלה (צ"ר פי"ב ו'), לזה אמר כי להיותם לפני ה' נצבו ינשאו ראשם: י"א. לעברך צברית וגו' וצאלתו. עעם אומרם וצאלתו ולא הספיק צברית"א,

כל שצט ושצט"י יתחייב על שצטו, זקניכם ושטריתכם כל זקן יתחייב על משפחתו, כל איש ישראל הם ההמון כל אחד יתחייב על בני ביתו, לזה הפסיק הכחוצ כאן וסדר טפכם וגו' לפני עצמין) כי אלו אחרים נתפסים עליהם שהם הרשומים צפסוק שלפניו כל אחד כפי מה שהוא, ואין הם נתפסים על אחרים, שהטף אינם בני דעה, והנשים כמו כן, הגרים גם כן אין להם להשתרר על ישראל, וכמו שדרשו ז"ל (יצמות מ"ה): צפסוק (לעיל י"ז ט"ו) שום חשים עליך וגו' כל משימות שאתה שם

אור בדור

כאן אחס נצבים כולכם, כל אחד ואחד יש לו מינוי ושררה על אחרים. ד) פ"י נשיא כל שצט. ו) פ"י צפסוק צפ"ע. ז) רש"י"ל שם נגדה מביא דעה זו, והגם שרש"י בעצמו קותרו צטענה דלמריין צטוטת ל"ז שכל אי' מישראל קבל עליו תרי"ג ותק"ן כריתות שכולם נעטרו זה בזה, הרי מזה שלא נעטרו על הגרים שהיו שם, אבל המוסף מישבו שלא מנה הגרים לפי שלא ידעו חשבונם, או אפשר שפירוש דברי רבינו לאו משום ערבות אלא מפני איך טעמי האמורים שם עיי"ש. ח) ולא אמר לשון אחר, וגם לפני ה', והיכן הוא שלא לפני ה'. ט) כי פירוש ברית הוא, כש' צדיים מתפשים זה לזה ומצטיחים זה לזה תנאים, ולזה הקשה למה היו

מו ויתר דברי יהושפט וגבורתו אשר עשה ואשר גלחם הלאהם כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה: **מו ויתר הקדש אשר נשאר בימי אסא אביו בער מן הארץ: ^ז מח ומלך אין באדום נצב מלך: מט יהושפט עשר קרי: עשה אניות תרשיש ללכת אופירה לזהב ולא הלך כיון שברכה**

דישראל: **מו ושאר פתגמי יהושפט וגבורתיה דעבד ודאגיה קרבא הלא אנון פתיבין על ספר פתגמי יומין למלכי דבית יהודה: ^ז מח ושאר נפקת ברא דאשתאר ביומי אסא אבוהי פלי מן ארעא: ^ח מח ומלכא לית באדום ממנא אלהין אסטרימיני מלכא: מט יהושפט עבד ספינת אפריקא למיזל לאופיר לאיתאה דהבא ולא אזל ארי אתברו ספינתא בעציון**

נבר: נ פכן אפ אחזיהו בר אחא ליהושפט יולון עבד עם עבדך בספינת ולא אבה יהושפט נא ושכיב יהושפט ע אבהותיה ואתקבר ע אבהותיה בקרתא דדו אבוהי ומלך יהוד בריה תחותיה נב אחזיה בר אחא מלך על ישראל בשמרון בשנת שב עשרי ליהושפט מלכא שבטא דבית יהוד ומלך על ישראל תרתין שנין: ג ועב דביש קדם י ואז באורח אבוהי ובאורח אפיה ובאורח ידבעו בר נבט דתיב יו ישראל: גר ופלח יו בעלא וסגיד ליו וא

זהמחנך עם רשע פו (ג) בשנת שבע עש מתמיהים על המקרא הזה שאלך עשרים ושמס, וניהו שעמד בשנת ארבע לאחא, בשנת תשע עשרה ליהושפט שאלך אחזיה בשנת שבע מצודת (ג) ולא אבה. לא רצה: ה הוכיחו על מה שנתחבר עם לומר כבר עבר י"ז ליהושפט אחרי כלות י"ז ליהושפט

רש"י
 רצו וצין נעשה מלך ישראל, הוצק לומר כן: זימיו פשע אדום וימליכו להם מלך, אזל צימי (מו) ויתר הקדש. נוהגין נילוף צפרהסאי: יהושפט עדיין היו כפופין לו: (מט) כי נשברו (מח) ומלך אין באדום. צימי דוד הנציב הוא אניות. לפי שנתמנר עם אחזיהו צואת לכן נשברו. המלך, וכאן נכתב, לפי שצימי יהורם בנו שקלקל, וכן אמר לו הנציב דצברי הימים (ג כ לו)

מצודת דוד
 הבית: (מח) נצב מלך. כי מעת שכבש דוד את אדום הסיר מהם המלכים ושם עליהם נציבים, רוצה לומר ממונים מתחת ידו למלוך עליהם ולמשול בהם, והתמיד הדבר עד ימי יהושפט כי גם בימיו היה שם נצב במקום מלך: (מט) אניות תרשיש. רוצה לומר ספינות עשירות כתבנית אניות תרשיש: **ללכת אופירה**. ובדברי הימים ב' (כ לו) נאמר ללכת תרשיש, וגם שם נאמר ששלח עם אחזיהו. ואולי האמור שם היה כפעם אחר ולא זהו הנאמר כאן: **לזהב**. להביא זהב כמו שהביא שלמה: **ולא הלך**. עד אופיר:

רד"ק
 מלחמה עם מלך ישראל, והוא השלים עמו. וטעם הסיפור הזה, כי נודע זה שהשלים עמו שהרי עזרו כל שכן שהיה בשלום עמו, אלא טעם הסיפור הזה וכתבו אותו אחר אך הבמות לא סרו. אמר ועוד רעה אחרת נמצא בו, שהשלים עם מלך ישראל ועזרו, כמו שאמר לו הנביא הירשע לעזור ולשונאי ה' תאהב (דהיי"ב יט ב): (מו) ויתר הקדש. תרגם יונתן ושאר נפקת ברא, יהיה לדעתו שם כלל לקדשות ולזונות: (מח) נצב מלך. אמר כי בימי יהושפט לא היה מלך באדום, לפי שתחת ממשלת יהודה היה אדום מימי דוד, והיו מלכי יהודה ממנים עליהם נציבים והנציב היה מלכם. ולפי

שבימי יהורם בנו מרדו ויצאו מתחת יד מלכי יהודה (מ"ב ח כ), אמר כי בימי יהושפט עדיין היו אדום תחת ידם, אלא שבימי בנו פשעו מתחת ידם לפי שהלך בנו בדרך רעה: (מט) יהושפט עשר אניות. כן כתוב, וקרי עשה. והכתוב אומר כי עשר ספינות הם שעשה. ומפני שנתחבר באניות עם מלך ישראל שהיה רשע נשברו, כמו שכתוב בדברי הימים (ג כ לו) בהתחברך עם אחזיהו, לפיכך כשאמר לו אחזיהו שיתחבר עמו פעם שנית באניות, ולא אבה יהושפט: **נשברה**. כן כתיב, וקרי נשברו, אלא לא נשברו בדרך אחד אלא נשברה כל אחת ואחת לכדה:

ראוי להתבונן, מאי מודיענו בזה שנסקרין כאחד, ואם בא לומר שיפחדו מאימת הדין האיום והנורא - הלא יותר יש להתפחד באם לא היו נסקרין כאחד, כי באולי יצא משפט הצדיקים פֶּאֹר נִגְזָה ראשונה, ואחר כך יהיו הם נידונין לבדם באין הצדיקים בקרבם להגין בעדם. אמנם הנה ידוע לידועי בינה, אשר כל מגמת כוונת תקיעתינו ותפילתנו בראש השנה הוא, כי מפני אשר הוא עת מִשְׁפָּט לְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב, ומקום משפט הוא במדת מלכות שמים, ומפני אשר מְלָכוֹתוֹ מְלָכוֹת פֶּלְעוֹלָמַיִם גם בעולמות התחתונים, על כן יש מקום להממונים התחתונים גם כן להתקרב, וַיִּבְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' (י"ב ב' א'). על כן אנו תוקעים בשופר שהוא קול פשוט הבא ממוח ולב, לעלות אל ה'עתיקא' - שהוא רצון הקדום, ששם רחמים גמורים, ולהמשיך משם רחמים אל המלכות שמים, להשפיע לישראל. וזה מאמר חז"ל (ר"ט ב' ד) דמתכסיא ביה סיהרא, שהוא רומז למלכות שמים כידוע ליודעים, שהיא נכסית מפני המקטריגים ועולה אל הספירות הנעלמים. וזהו מאמרינו בראש השנה היום הרת עולם וכו' אם ככנים וכו', שמדרך האב לדבר עם בניו ולהמתיק סוד אָתָם במקום נעלם ונסתר, וזהו בחינת הרת העולם - שהעולם היה שם בבחינת ה'ריון' כידוע, שְׁעוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, והיה במדת בינה בבחינת העלם. וידוע, כי גם עבודות כהן גדול ביום הכיפורים, היה הכל בבחינת העלם, כידוע מספרים הקדושים, ממורינו הרב רבי משה קורדובירו והאר"י זצוק"ל אשר רמזו במאמר הכהן גדול, אחת ואחת אחת

ושתים וכו' שמילת אחת רומז לעולם התשובה שקדמה לעולם, ועל ידי זה שישראל באין לבחינת העלם - הם נכסין מכל המקטריגים.

וזהו מאמר חז"ל כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון שמעתי מאדמו"ר הרב הקדוש רבן של כל בני הגולה מורינו הרב יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל שפירש, שרומז על ישראל שעוברין לפניו יתברך כְּבָנֵי אֲדוֹנָיִם אחרי שהם בניו יתברך, ומרון לשון מְרוֹת וְאֲדָנוּת, ועל זה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וכולן נסקרין בסקירה אחת פירוש, שהם נשגחים ונשפטים אז כשהם בבחינת אחת, ירמוז שעל ידי תשובתם ותקיעתם ותפילתם הם נכסין לבחינת ה'רת עולם' שנקראת 'אחת'. והנה ידוע, כי ספירת הוי"ה שהוא זעיר-אנפין הוא למטה מבחינת הרת עולם. ושם 'אלקים' שהוא מלכות כמאמר חז"ל בראש השנה (טו.) - הוא סוף המדות. וזהו אמרו אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם - לפני דייקא, שאתם נכנסין לבחינת ה'רת עולם' שהוא למעלה מזעיר-אנפין ומדת מלכות. וזהו לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו שתעבור בתוך כל הגבורות וכל האלות ולא ירעו לך, מפני שתהיה נכסה ממקטריגין, כנ"ל.

7 או יאמר אָתָם נְצִיבִים הַיּוֹם בְּלִבְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם וּגו'. הנה יש לדקדק על אמרו לשון נצבים, ולא אמר 'עומדין', כמו (נחש"ט י"ב כ) וְאֲבָרְקֶם עוֹדְנֵי עֵמֶד וּגו'. גם מלת 'לפני' אינו מדוקדק קצת, והיותר היה לו לומר 'לנגד ה'.

התכנסות ממקטריגין בראש השנה

כוננת המלכה בראש השנה

ויראה לנו כל באי עוי כבני מרון ש כחיילות ש מרות ואד כוונתינו ב כל העולם הקב"ה, ול אנו אומרי ו'המלך ה בראש השנ תחילה לדי להבין, הכ אמנם ירמו לה, ונקרא בני פלטי להמליכו ו תפץ ה' - ההתגלות נידונין מק זהירין בכ וזהו שאו כמו אֲדָנוּת, כוי כ: זה הי היום' האמ שמפני שז לזה דבר מדת הרחמ שהוא אלי

ישראל נחשבים לבני מלכים

תרלו. וְהִי ע ברית, עושין

ל"ג קיונימוס קאמן באו אפס"ן צ"ל

כוונת
ההמלכה
בראש
השנה

וַיִּרְאֶה לפרש, על פי מה שכתוב בראש השנה דף י"ח (ע"ב) בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, מאי כבני מרון אמר רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד; ופירש רש"י: לשון מרות ואדנות. ופירושו, כי הנה עיקר כוונתנו בראש השנה להמליך עלינו ועל כל העולם כולו את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולהכיר אלהותו יתברך שמו; ולזה אנו אומרים המלכיות, גם 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'. ולזה אמרו רבותינו בראש השנה (מ:) מלך וציבור וכו' מלך נכנס תחילה לדין, מקמי דליפוש תרון אף. וצריך להביין, הכי משא פנים יש בדבר חלילה; אמנם ירמוז בזה על ישראל, אשר הם בני לה, ונקראים 'ממלכת כהנים' (שמו"ט י"ז), והם בני פלטיין של מלך הקדוש, ויודעים להמליכו ולקבל אלהותו, אשר זה הוא כל חפץ ה' - שיתגלה כבוד מלכותו, ועיקר ההתגלות הוא בראש השנה. ומפני זה נידונין מקמי דליפוש תרון אף, אחר שהם זהירין בכבודו - ראויים שידונו בהסדי ה'.

וזהו שאמר הכתוב אתם נצבים פירושו, כמו (מלכים א' כג מה) נצב מלך - לשון אדנות, כולכם היום דרשו חז"ל (נראה זוהר ס"ג כ"ג) זה היום הוא ראש השנה, כמו וַיְהִי הַיּוֹם האמור באיוב א' (פסוק ו') מל"ט; ופירושו, שמפני שאתם אדונים וּבְנֵי עֲלִיּוֹן פְּלֹכֶם - לזה דָּבַר משפטיכם יבוא לפני ה' שהוא מדת הרחמים, והוא בכבודו יהיה דיין לכם, שהוא אליכם שקבלתם מלכותו עליכם.

ישראל
נחשבים
לכני
מלכים

וכמו שאמרו חז"ל בראש השנה (ג:) אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג כג) - זהו מלכיות.

או יאמר אתם נצבים היום פְּלֹכֶם וגו' **רְאִשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם וגו'** כל איש ישראל טַפְּכֶם וְשִׁיכֶם וגו' לְעִבְרָה בְּבְרִית ה' אֱלֹהֵיךָ וּבְאֱלֹתוֹ וגו' לְמַעַן הָקִים וגו' וְלֹא אֲתָכֶם לְבַדְכֶם וגו' כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֶנּוּ פִּה וגו'. הנה כבר דקדקתי, מדוע פתח בלשון רבים 'אתם נצבים וגו' ראשיכם טפכם', וסיים בלשון יחיד 'כל איש ישראל לעברך בברית', והיה לו לומר 'כל אנשי ישראל לעברכם' וגו'. גם ראוי להבין מהו 'לעברך בברית', ופירושו רש"י ידוע, כנ"ל מ"ט. ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע. גם יש להבין בפירוש רש"י על פי מדרש אגדה למה נסמכה פרשת 'אתם נצבים' לפרשת קללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים - הוריקו פניהם וכו' מ"ט) התחיל משה לפייסם 'אתם נצבים היום' - הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים; ועדיין בלתי מובן הפיוס הזה, כי שמא קודם שהתרו בהם בכל האלות האלה - עדיין לא היו ראויין לעונש, מה שאין כן אחרי שומעם הקללות ואף על פי כן לא ישימו לבם להם - אין זה מַעֲלָה אֲרָכָה מה שלא נענשו קודם לכן.

וַיִּרְאֶה לומר, שמשה רבינו ע"ה נתן להם עצה איך ינצלו לבל יחול עליהם האלות האלה; כי באמת באם ח"ו היו חלין מיד כשאין ישראל עושים רצונו של מקום

אחדות
מבטלת
פורעניות

תרלו. וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְנַצֵּב עַל ה' וַיָּבֹאוּ גַם הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם. תרלו. דרך העברה, כך היו כוונתם ברית, עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים ביניהם. תרלו. ואמרו מי יוכל לעמוד באלו.

בְּכָל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כַף הַרְיֵעוּ לְאֱלֹהִים →
 בְּקוֹל רִנָּה: גִּבְי־יְהוָה עֲלִיּוֹן נוֹרָא מִלֶּךְ
 גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ: דִּדְבַר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ
 וְלֵאמֹים תַּחַת רַגְלֵינוּ: הַיִּבְחַר־לָנוּ אֶת־
 נַחֲלָתָנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהַב סֵלָה:
 וְעֲלָה אֱלֹהִים בְּתִרְעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר:
 בֵּית מִקְדָּשָׁא דַּיַּעֲקֹב דְּרַחֵם לְעַלְמִין: וַיִּתְעַלֵּי יִי בִּיבְבָא יִי בְּקַל שׁוֹפְרָא:

תִּשְׁבַּח־תָּא: כִּכְל עַמֵּי
 תִּקְעוּ יָדָא בְּחֵדוּא יִבְיְכוּ
 כְּרָם יִי בְּקַל תִּשְׁבַּח־תָּא:
 גִּבְיָרוּם יִי עֲלֵאָה דְחֵילָא
 מִלְּךָ רַב עַל כָּל אַרְעָא:
 דַּיַּקְמַל עַמֵּיָא בְּמוֹתָנָא
 הַלּוֹפְנָא וְאִמְיָא יִכְבוֹשׁ
 תַּחֲתֵ רַגְלָנָא: הַיִּדְעֵי לָנָא
 לְמִירַת יְת אַחַסְנָתָנָא יְת

רש"י

חמת נפשנו, להיות חמתו מתקררת זהם, ואנו נגולים,
 כענין שנאמר (ישעיה מג ג) נחמי כפרך מצרים
 וגו'. ומנחם חינו ידבר לשון הנהגה: (ה"ו) יבחר

בארץ. אתרומם ננקמתי אשר לעשה: (ג) תקעו
 כף. התעוררו יחד זה עם זה להריע לאלהים בקול
 רנה: (ד) ידבר עמים תחתינו. יתן דבר באומות

מצודת דוד

עמנו, ואלהי יעקב יהיה לנו למשגב עד עולם:
 (ב) תקעו כף. לשמוח בעת מלוך ה' על כל הארץ:
 (ג) כי ה' וגו'. כי אז ידעו שה' עליון נורא וכו', רוצה
 לומר שהוא עליון על הכל ונורא עליהם: (ה) יבחר
 לנו רוצה לומר יחזיר לנו את נחלתינו, ויבחר אותה
 אשר אהוב הוא לעולם: (ו) עלה. אז יתעלה ויתרומם אלהים בתרועה, כי יתקעו על הקרבנות: ה' בקול שופר.

מצודת ציון

תקעו כף. ענין הכות כף אל כף לשמחה. וכן תקעו
 כף. עליך (מוס ג ט): (ד) ידבר. ינהג. כמו ורעו כבשים
 בדברם (ישעיה ס ז): (ה) גאון. מלשון גאוה ורוממות:

אבן עזרא

הנכון: (ג) כי. זה הוא קול הרנה הכרוז כמו ותעבור
 הרנה (מ"א כב לו): (ד) ידבר. ינהג, כעדר בתוך
 הדברו, והטעם הוא מלך על כל הארץ והנה הכל
 בידו: (ה) יבחר. אם בבבל, או על ימי המשיח ישוב
 ישראל אל נחלתם: (ו) עלה. על ארון שנגנו שיעלה
 ויראה. ואחרים אמרו הטעם כי השם ישם העמים

בבבל נאמר. ויש אומרים כי בימי דוד בהעלותם
 הארון, והעד עלה אלהים בתרועה ואיננו נכון
 בעבור יבחר לנו את נחלתינו והמפרש זה השיב,
 זה רמז להר המוריה כי לא נדע כאשר נאמר זה
 המזמור: (ב) כל. אם על ימי דוד, יהיו כל העמים
 שהיו תחת יד דוד. ואם על ימי המשיח כמשמעו, והוא

רד"ק

כן בחר אותה לנו והשיבנו אליה, והארץ הזאת היא
 גאון יעקב ותפארתם כי בו יתפארו על כל הגוים:
 את גאון. את זה נקוד סגו"ל והוא במאריך בלא
 מקף שלא כמנהג: אשר אהב. המקום הזה אהבו האל
 והוא ירושלים: (ו) עלה אלהים. יאמרו ישראל כשישירו

(ב) כל. אומרים ישראל כל העמים יתקעו כף ושמחו
 עמנו, כי כבר ידעתם כי הוא אלהים והוא המלך על
 כל הארץ: (ג) כי. הוא על כל והכל תחת ידו והוא
 נורא: (ד) ידבר. ינהג, כלומר נהגם מקצה הארץ אל
 ירושלים: (ה) יבחר. מה שהיה מקדם שלנו עתה גם

מדרשי חז"ל

ידבר עמים תחתינו וגו'. אימתי כשיבחר לנו את
 נחלתנו וישב על כסא קדשו. אמר רב משרשיא: מכאן
 שכל זמן שהרשעים שולטים בעולם כביכול אין הקב"ה
 יושב על כסאו, ואימתי הוא יושב ועלו מושיעים בהר
 ציון וגו'. (ילקוט שם).
 (ו) עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר. כל מקום
 שנאמר שופר בכתובים סימן יפה הוא לישראל, ואומר
 יהי קול השופר הולך וחוק מאד. והיה כיום ההוא יתקע

(ד) ידבר עמים תחתינו וגו'. אמר ריש לקיש: שני
 תלמידי חכמים הנוחין זה לזה כהלכה הקב"ה מקשיב
 להם, שנאמר: או נדברו יראי ה' וגו'. אין דיבור אלא נחת
 שנאמר: ידבר עמים תחתינו. (שם סג).
 כל דיבור לשון קשה כדכתיב דיבר האיש אדוני הארץ
 אתנו קשות, והתניא נדברו לשון נחת וכן הוא אומר ידבר
 עמים תחתינו, דיבר לחוד לשון קשה ידבר לחוד לשון
 נחת. (מכות יא.).

ז' ה'
 ז' ה'
 ימות
 פחד
 לבני
 ר כי
 אל
 להים
 עתה
 רוני:
 עמנו
 זמור
 ומנא
 אלא

מעלות מדריגות להשיג גדולת הבורא ברוך הוא יותר מהם, ולכן נשמות ישראל ממשיכים התגלות אלקית בכל עולמות, ומלאכים על ידי שירות והתשבחות, ואזי גם המלאכים משיגים גדולת הבורא ברוך הוא על ידי התגלות זאת. אבל בראש השנה שכל העולמות מתעלים למעלה מעלה, ונגלה כבוד מלכותו בכל העולמות, אזי אין מהצורך השירות והתשבחות. והוא פירוש 'ספרי חיים', היינו שכולם עולים לפני, ונמשך התגלות אלקות וכבוד מלכותו לכל, לא שייך בעת ההוא לומר שירה, כי הכל יודעים ומכירים. והבן:

76 תצוד יש טעם לומר, והוא על דרך משל, בני המלך האהובים למלך מאוד, והם תמיד אצל המלך, ויודעים ומשיגים היטב גדולת המלך, ותמיד הם משבחים ומפארים את אביהם המלך, כי רואים תמיד גדולת המלך, ולימים נתרחקו ממנו בדרך רחוקה, ונתעו בדרך וידלו מאוד, והלכו חשכים וקדורנית, כי בלו הלבושים היקרים מהם, וכל טוב המלך שהיה להם נחסר להם, והם מלוכלכים בטיט חוצות, עד אשר כמעט שכחו כל הטוב וגדולת המלך. ויהי כאשר צר להם מאוד שבו לבית המלך, וכאשר באו לשער המלך ויראו את גדולת המלך והדר גאונו, ויבושו ויכלמו מאד על רוע מעלליהם אשר הרחיקו מהמלך, ולא היה להם דעת להשיג גדולת המלך, ולפאר ולשבח אותו כמאז ומקדם, כי נכלמים מאוד לפניו, כי מעשיהם הרעים ולבושיהם המלוכלכים נגד פניהם, עדי אשר בקשו והתחננו על נפשם למחול על עוונם, ולהסיר מעליהם מלבושיהם המלוכלכים, כי אין לבוא

בשער המלך בלבוש שק, ולהלבישם בגדים נאים שיהיו ראויים לעמוד לפני המלך, ולהטעימם מתענוגי המלך בכדי להשיב רוחם, ויכמרו רחמי המלך על בניו הנעימים ויעש כן, אז היה ביכולתם לראות פני המלך להשיג גדולתו ולשבח ולפאר אותו.

וכמו כן מובן הנמשל, שאנחנו עמו בית ישראל הנקראים בנים למקום (דברים יד, א; אבות פי"ג משנה יד), אשר עזבנו את ה', הלכנו למקום רחוק בדרך עקלתון, וחטאנו ופשענו, ומלוכלכים אנחנו על ידי העונות, והנה בראש השנה אנחנו שבים ומתעלים לפני הבורא ברוך הוא, ודוה לבנו מאוד על חטאותינו, ופשעינו נגד פנינו, ובושים ונכלמים אנחנו על אשר מלוכלכים אנחנו בעונותינו, ואימה ויראה ופחד נופל עלינו מפני רוממות גדולתו והדר גאונו, ומפני גודל הפחד אין בנו דעת להשיג גדולתו ולשבח ולפאר אותו, כי מלוכלכים אנחנו בטיט חוצות על ידי עונותינו, ומבקשים ומתחננים אנחנו להבורא ברוך הוא שימחול לנו על כל עונותינו ופשעינו, ולהסיר המלבושים המלוכלכים, והבורא ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו מוחל לנו, כי הוא חנון ומרבה לסלוח, ורוח חדש מחדש בקרבינו בלב טהור לעבודתו, אז ביכולתינו לעבוד עבודתנו להשיג גדולתו, ולומר לפניו שירות ותשבחות. והבן: **L**

7 כף העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול → רנה (תהלים מז, ב). יבואר על דרך משל, עבדי המלך האהובים למלך, כאשר באים לפני המלך לבקש חפצם, אז מגודל גדולתו והתנשאות המלך, נופל עליהם פחד לדבר לפני המלך, כי יראים אולי לא יוכלו לדבר

פראש השנה ונהנה פתחון פה עליהם, רק מבקשים ר: בעלמא, והמלך ממלא בראש השנה, אשר אנת מתעלים לפני הבורא בו ויראה גדולה נופל ע יראים לדבר לפניו, כי הס' ושלום באיזה דבר להמקטרג להסטיין, לנ בקול בלא דיבור, היינו קול פשוט, צעקה ה והכובא ברוך הוא נ וסתרות ממלא משאלו על העמים תקעו כף ה הנה היינו בראש השנו פולם לפני הבורא ברוך לפד בלי דיבור, כי פתחון פה להמקטרג החמיו ממלא בקשת לטובה. ו

אל תבוא במשפט ע לפניך כל חי (נח) על דרך משל, בעבד נגד המלך, ויבקש א את חטאתו, ויצו המלך בעצמך תשפוט ותו שנהיה משפטיך על ו ותמרמר העבד על נ גדולה ומרה שלא יענ

כרה"ק רבי לוי יצחק מקארז'טשוק ז"ל
 נצרך ונסר ז"ל מינא אריג טאנז
 קהוצ'אר מכוון פירות חן - אצטנז

בנפשו שבודאי יתחייב על פי הדין שידין הוא את עצמו, והוא אינו יכול לעשות לפניו משורת הדין, ויבקש את המלך ויתחנן לו שהוא ידין אותו, כי מלך חנון ורחום הוא, וכל יכול, וכידו למחול את חטאתו, לעשות לפניו משורת הדין.

כמו כן אנחנו מבקשים אל תבוא במשפט עמנו, רוצה לומר שגם אנחנו נהיה גם כן שופטים אותנו, כי לא יצדק' כו', פירוש כי ידענו שעל פי הדין אנחנו חייבים, ואין בידינו לעשות לפניו משורת הדין, רק אתה בעצמך תשפוט ותדין אותנו, כי רחום וחנון אתה ומרבה לסלוח, וכל יכול לעשות עמנו חסד לפניו משורת הדין, ולמחול על חטאתינו ופשעינו ברחמיך המרובים.

וזוהו כונת דוד המלך עליו השלום 'מלפניך משפטינו יצא עיניך תחזינה משרים' (תהלים יז, ב), כלומר שיצא משפטינו 'לפניך', שלא תביט ותסתכל על משפטינו, כי לפי משפטינו בודאי אנחנו חייבים, רק בעצמך תדין ותשפוט אותנו, ואז בודאי נהיה זכאים במשפט, כי 'עיניך תחזינה משרים', כי רחום וחנון, וכידך לעשות לפניך משורת הדין למחול על עונותינו, ולהשפיע לנו חיים וברכה וטובות וישועות ונחמות, אמן כן יהי רצון:

כראוי, ויהיה פתחון פה להמקטרג להסטיין עליהם, רק מבקשים רצונם וחפצם ברמו בעלמא, והמלך ממלא שאלתם. כמו כן בראש השנה, אשר אנחנו עמו בית ישראל מתעלים לפני הבורא ברוך הוא, אזי אימה ויראה גדולה נופל עלינו, אשר אנחנו יראים לדבר לפניו, כי אולי נהיה נכשלים חס ושלום באיזה דבר ויהיה פתחון פה להמקטרג להסטיין, לכן צועקים אנחנו בקול בלא דיבור, היינו בקול שופר שהוא קול פשוט, צעקה רבה מעומק הלב, והבורא ברוך הוא בוחן לבות ויודע גסטרות ממלא משאלותינו לטובה. וזהו 'כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה', היינו בראש השנה שבאים ומתעלים כולם לפני הבורא ברוך הוא מריעים בקול לבד בלי דיבור, כי יראים שלא יהיה פתחון פה להמקטרג, והקב"ה ברוב רחמיו ממלא בקשת עמו בית ישראל לטובה. והבן:

אל תבוא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי (נוסח הסליחות). יבואר על דרך משל, בעבד המלך אשר חטא נגד המלך, ויבקש את המלך להעביר את חטאתו, ויצו המלך אותו לאמר אתה בעצמך תשפוט ותדין אותך, ואיך שיהיה משפטיך על פי הדין כן יקום, ויתמרמר העבד על נפשו ויצעק צעקה גדולה ומרה שלא יעשה לו כן, כי ידע

לראש השנה

76

נתגלה לי בחלום ענין תקיעת שופר כמו שני אהבים או בן ואב שאינם רוצים שידעו מה שאחד כותב לחבירו ויש להם לשון נסתר שאינו ידוע לשום אדם רק לאב ולבן. כן הדבר בר"ה יומא דדינא לא היה רצון המקום שידעו המקטריגים מבקשותינו ולכך עשה לשון עמנו על ידי שופר שאינו מובן רק לו ית' (ויש להוסיף שגם האב יכתוב בלשון זו אגרת לבנו). והגמשל כשהשי"ת יפקוד אותנו אז ג"כ בשופר גדול יתקע ואותן הבנים הנעורים יעוררו לשינים והגמשל למתים שגם להם יבא הקול ויקיצו וירננו שוכני עפר והצדיקים אומרים קודם התקיעה בחדוה כי כן דרך של בן הטוב כשנוסע לאביו ובא קרוב אצלו ומתחיל לנגן בכל מיני כלי זמר וכותב אגרת לאביו שכבר מתקרב אליו ויבא אליו מיד אבל אנחנו ממדרגת בן שאינו עושה רצון אביו וכשבא קרוב אצל אביו בוש הוא יותר שבעולה בא לאביו והוא יודע מעשיו הרעים וכותב לאביו אגרת בדמע שאנכי בא כבר קרוב ויש לי בושה גדולה מפניך אך לב נשבר לא תבוז ולכך אנו אומרים קודם תקיעת שופר בהתעוררות בכי. ע"כ

נתגלה לי בחלום

אהובי בעל התוקע שא עיניך וראה כמה אנשים ונשים וטף עומדים ומצפים לתקיעתך החיים והמתים מצפים על שופר, בכך אל תהי קלה בעיניך כמ"ש אדוני אבי זללה"ה והיה כנגן המנגן שאם יהיה המנגן כמנגן בלא פנייה ותהי עליו רוח ה' כשופר, הרם קולך שאם יהיה קולך כשופר בלא פנייה אז ותהי עליו רוח ה' כמ"ש אם בלחים תבער אש מה בחציר יבש מה צדיקים גמורים שנכתבים לאלתר לחיים אוהזים חיל ורעדה כמ"ש אנחנו בינונים שאנחנו

תלויים ועומדים עד יוה"כ כמ"ש כי תהינה לאיש שתי נשים אחת אהובה ואחת שנואה והיה ביום הנחילו את בניו לא יוכל לבכר בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. כן רבונו של עולם אנחנו היום בגלות המר בני השנואה אעפ"כ לא יוכל לבכר כי אנחנו הבכורים כמ"ש בני בכורי ישראל כמ"ש וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר למה תתראו. יש שני פירושים אחד למה אתם תראו לפני בני עשו שאתם שבעים והפי' השני וירא יעקב כי יש שבר במצרים יעקב ראה ברוה"ק כי אנחנו יכולין לעשות שבר בס"א למה תתראו למה אתם שותקים כי יש לנו עת לשבור הס"א ובמה בשופר ואם לא עכשיו אימתי. בכך אחי ורעי אנחנו עומדים כמו הטפשים שזה מעשה יצה"ר שהוא מכביד את לבנו שלא נוכל לבכות לפני הקב"ה כמו המשל שהיה ריש דוכנא והיו לו ב' כיתות תלמידים כת אחת היו טפשים מה שהוריהם היו שולחין להחדר מאכל ומשתה הריש דוכנא לוקח מעמם ואוכל ושותה וכשתינוק בא מבית החדר שואלים אותו אביו ואמו אכלת ושתיית אומר הן אבל הכת חכמים אומרים בלבם מה יהא בסופנו אומרים לאביהם אבי אבי כך וכך עשה לנו הריש דוכנא מה שאתה שולח לנו הוא בעצמו אוכל ושותה. והגמשל מובן מאליו ולכן נראה לבכות ולזעוק אל המלך ממ"ה הקב"ה בקול מר והוא בודאי ירחם עלינו מהרה בימינו.

ע"ד מוסר ידוע שא"א למחוק בטוב שלא ישאר שום רושם רק במים וא"כ בעת התשובה העיקר הוא להוריד דמעות למחוק העונות לגמרי וכמו שחולי הגוף בא מחמת התגברות יסוד האש ואין לו רפואה רק שיזיע שיתגבר יסוד המים ואזי בא אצ"כ למזג השוה כך חולי הנפש בא מיסוד האש החמימות שהתחמם

לעבירה ואין ר"ב דמעה כמו הזיעה והספינה היא ב צריך לצעוק עד המים הזדונים ו וצריך לצעוק שי ויצעקו בני ישראל ומרים קולו בבכי בעבר הנהר והי ישמעו בעה"ח : בע"כ מה עשה צ קול הברה ויתנו יכירו את קולו כי השופר לתקוע ע אחר הוא וגם הו לוקחין קרן בהמד בהמה ע"ג המזבז למוכס להראות הסחורות היקרה ואולי יתפסוהו מאתו ויהיה בו ו בבוא יום הדין מ להתודות עד לא הסחורות לאחר ו להראות הסחורות ית' הגדיים וטל: רבן שיחוס וירח יתומים ויזכה : ולתעודה וביום ו הנשמות וביום ה הנשפ טעם שציונונו הוא עדין על נוסח שמתודי מן הראוי שבאוח שלא לעסוק בו לעבודתו ית' ולא שכ' בירושלמי ע סיני היינו מבקשין ישראל ב' פיות

מרגא ורגא הרב"ג ר' זוטא מייצא צ"ב
 אדצ"ק אסכראו צ"ב וריטטוואל וז"י אדס
 ר' מייצ מוזקק ר' רג"ו תקדו מרבי"ל עזר צ"ב
 (מ"א צ"א צ"א צ"א)

בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֹתַי וְהִפַּר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 כָּרַתִּי אִתּוֹ: " וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם־
 הַהוּא וְעִזְבֹתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם
 וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמִצְאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת
 וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֵא עַל־בִּי־
 אֵין אֱלֹהִי בְּקִרְבִּי מִצְאוֹנֵי הַרְעוֹת
 הָאֵלֶּה: " וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי
 בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה

וּשְׁבָקוֹן דְּחִתִּי וְשִׁנְנוֹ יַת קִמִּי
 דִּי גִזְרִית עִמָּהוֹן: " וְיִתְקוֹף רִגְזִי
 בְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא וְאֶרְחֻקֵּנוֹן
 וְאֶסְלַק שְׁכִנְתִּי מִגְּהוֹן וְיִהוֹן
 לְמִבּוֹ וְיַעֲרֻעַן יִתְהוֹן בְּיִשָּׁן סְנִיאָן
 וְעָקוֹן וְיִימַר בְּיוֹמָא הַהוּא הֲלֵא
 מִדְּלִית שְׁכִנְתִּי אֶתְהִי בִּינִי עֲרֻעוֹנִי
 בְּיִשְׂאָא הָאֵלִין: " וְאֲנָא סְלִקָא
 אֶסְלַק שְׁכִנְתִּי מִגְּהוֹן בְּיוֹמָא
 הַהוּא עַל כָּל בְּיִשְׂאָא דִּי עָבְרוּ

לקט בהיר

רש"י

פסוק ו' אות י"ד, ואין קושיא שבכל מקום שנאמר לו אינו
 אלא זירוז, שפירושו שנאמר ההוא נאמר בזירוז מיד
 גויי הארץ (חזקוני): (ח) והסתרתני פני. כמו*
 ולדורות, אבל כאן אין שום מאמר רק הזירוז: (ב) רבים טעו בפירוש דברי רש"י אלו, ונכנסו נדחוקים קשים (ועיין בש"ח
 שנמשך אחריהם אבל דבריו אין להם הבנה) ומקום הניחו לי הראשונים כמלאכים לומר שרש"י זו פשוט וכונן הוא מאד,
 משום דקשה לו פשטות משמעותה שיעבדו ע"י של הארץ, וכי הארץ יש לה ע"י, הלא כל פעל ה' למענהו, ואין בארץ דעת
 ויהי"ר לעשות ולעבוד אלהים אחרים, לזה אמר שהוא על דרך (ברא' מ"א כ"ו) וכל הארץ באו מנרמיה שפירושו וכל יושבי
 הארץ, וכן (שם י"ג ו') ולא נשא אומם הארץ מרעה הארץ, וכן יהיה פירושו כאן "הארץ" גויי הארץ, וכן פירשו האונקלוס

אור החיים

הארץ ועושר וכבוד וישמח ומזה ילא לו שיזעט וזכה
 אחרי וגו', וכן אמר בסמוך כחצו לכם את השירה
 הזאת וגו' כי אביאנו וגו' ואכל ושבע ודשן ופנה אל
 אלהים אחרים וגו', כרי שהקדים שבע ודשן לופנה,
 כמו כן צמח שלפנינו הקדים לומר וקם ואחר כך
 וזכה. עוד יראה כי לא הדור ההוא עלמנו זוכה אחרי
 אלהי נכר אלא הדור שיקום ממנו, וכן הוא אומרו
 בספר שופטים (צ) וימת יהושע וגו' וגם כל הדור
 ההוא נחסף אל אבותיו ויקם דור אחר וגו' (ל)
 ויעשו בני ישראל את הרע ויעבדו את הבעלים וגו'
 מאלהי העמים אשר סביבותיהם, והוא אומרו וקם
 וגו' וזכה וגו' אשר הוא צא שמה בקרבנו:
 יז. ועזבתים וגו' והסתרתני פני וגו' (ל)
 הכוונה כי אם יתן ה' דעתו לדעת הכרות אשר
 יבואו עליהם יהמו רחמי"י ויסלק חרון אפו, לזה
 הוא מודיע כי יסתיר פניו וזכה ימלאוהו לרות
 רבות, ואומרו והאמר ביום וגו' (מ) פירוש שיטערו
 דעתם לרוב הכרה שרואים שאין זה אלא ללד
 הסתרת פני מהם, והוא אומרו הלא פירוש ודאי
 שעל שאין אלהי בקרבי מלאונו וגו' שאם היה
 בקרבי לא היו כל כך לרות באין עלינו, ולא ולמד
 שאמר הנביא (שופטים י') ותקצר נפשו בעמל
 ישראל כציבול:
 יח. ואנכי הסתר אסתיר. קשה למה יסתיר
 פניו אחרי שהתודו את חטאתם (נ)
 ואמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי, ואם נתן

אור בהיר

יהושע וגו', היה די צוה, ולמה להקדמה הזאת כאן. (לח) הרי שעל דור חדש יאמר ויקם. (מ) ואי אפשר לעזוב בלי הסתרת פנים כציבול. (מא) פשיעה שזיוס שיהיה או יאמר, אלא
 לאכול, ולמה עוד הסתרת פנים. (מז) ואי אפשר לעזוב בלי הסתרת פנים כציבול. (מב) הלא הודוי הוא מענפי התשובה.
 הפי' בשביל יום ההוא שיהיה צו לרות רבות בשביל כן יאמר. (מג) הלא הודוי הוא מענפי התשובה.

ארי אתפני
 יט וכען
 תשבחתה
 ישראל שן
 שאינו רואה
 האינו השמי
 "אלהי נכר" נכ
 נכר (המנוקד נ
 אמר יעקב (צו
 (בר"א): כו
 כאלו אינו רוא
 משה ויהושע, ו
 יאמרו תמיד צו
 הכחוצ טעם
 מהם, זה אי
 שהסתיר הו
 למעלה, עוד
 הסתיר, עוד
 כל הרעה וח
 טעם להסתיר
 שפט בצדק ו
 כ"ו) צבאם
 ק'. צמדה נ
 בצדק אל אפ
 מהם יכול ל
 משיעור הרל
 לדעת את א
 זה משפט ו
 שאומרים ה
 וגו' (מ), וזה
 ואנכי הסתר
 פני מהם, ול

מג) מלשון סאי
 לרות. (מח)

אָרִי אֲחַפְּנֵי קִטְעוֹת עֲמֻמָּא: כִּי פָנָה אֱלֹהִים אַחֲרָיִם: יֵט וְעִתָּה
 יֵט וּכְעַן כְּתִיבוּ קָבוֹן יֵט תְּשַׁבְּחָתָא הָרָא וְאַלְפָּה יֵט בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל שְׁוִיה בְּפוּמָהוֹן בְּדִיל

רש"י

לקט בהיר

שאינו רואה^(י) בלרחס: (יע) את השירה הזאת. ז"ל ויטעו במר טענות עממי ארעא, וכן יזכ"ע ויטעון במר
 האזינו השמים (י"ג ה) עד וכפר אדמתו עמו^(כ): טענות עממית, ודע ואל מטעה שבין רש"י ובין האונקלוס
 אינם מפרשים רק תיבת הארץ, אצל ב' תיבות שבכתוב
 "אלהי נכר" נכללו באומרו טענות, שפירושו ע"ז או אלהים אחרים או אלה נכר, ובין תיבת אלהי ובין תיבת
 נכר (המנוקד בפת"ח) מקושרים על שלאחריו, כלומר ג' תיבות מקושרות יחד כאילו אמר אלהים נכרים של גויי הארץ, וכן
 אמר יעקב (ברא' ל"ה ב') הסירו את אלהי הנכר, ואין מי שיאמר שם שפירושו אלהי הגוים, וזה פשוט הוא צעני
 (בד"א): (בא) דברה תורה כלשון בני אדם, כאדם שרוצה להעלים דבר מעצמו מסתיר והופך פניו לנד אחר ועושה עצמו
 כאילו אינו רואה ואינו יודע (רא"ם): (כב) זהו פשוטו של מקרא, שהלא אמר את "השירה הזאת", ופי' כתבו "לכס"
 משה ויהושע, וכן כתב הרמב"ן ז"ל ח"ל השירה הזאת השירה אשר אגיד לך עתה והוא האזינו ויקראוה שירה כי ישראל
 יאמרו תמיד בשיר ובזמרה וכן נכתבה כשירה כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה עכ"ל, אצל חז"ל בנסה"ב כ"א:

אור החיים

הכתוב טעם למה שעבר עד עתה שהסתיר פניו פירוש ביום שזנה אחרי אלהי נכר, ואמר הטעם על
 מהם, זה אינו צריך לאומרו כי רואה אני שהטעם כל הרעה אשר וגו' פירוש על דרך אומרו ז"ל
 (חולין ה'). כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל (חולין ה'). כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל
 למעלה, עוד יש להעיר בפסוק למה כפל הסתר
 הסתיר, עוד צריך לדעת למה האריך לשון לומר על
 כל הרעה וחזר לפרש כי פנה. אכן הכתוב בא לתח
 טעם להסתרת פנים, כי יאמר האומר ח"ו שה' לא
 שפט צדק ח"ו משפט זה כי אמר הנביא (ישעי'
 כ"ז) צמא אלהים^(י) צמא וגו' ואמרו ז"ל (סנהדרין
 ק'). צמדה שאדם מודד בה מודדין לו והוא ישפט
 צדק אל אמונה ואין עול, והנה בהסתרת פני ה'
 מהם יכול להיות שיכיו נפרעים על חטאם יותר
 משיעור הראוי להם לפי עונשם כי אין השופט חפץ
 לדעת את אשר יבא עליהם מהלכות והרעות ואין
 זה משפט נדק ח"ו, ואולי כי זה כלול במאמר
 שאומרים הלא על כי אין אלהי בקרבי מלאוני
 וגו'^(י), ובה הכתוב להשיב תשובה נכונה ואמר
 ואנכי הסתר פירוש הסתרה זו יש לי בדין שאסתיר
 פני מהם, ולזה כפל הסתר אסתיר, ביום ההוא^(י)

פירוש ביום שזנה אחרי אלהי נכר, ואמר הטעם על
 כל הרעה אשר וגו' פירוש על דרך אומרו ז"ל
 (חולין ה'). כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל
 למעלה, עוד צריך לדעת למה האריך לשון לומר על
 כל הרעה וחזר לפרש כי פנה. אכן הכתוב בא לתח
 טעם להסתרת פנים, כי יאמר האומר ח"ו שה' לא
 שפט צדק ח"ו משפט זה כי אמר הנביא (ישעי'
 כ"ז) צמא אלהים^(י) צמא וגו' ואמרו ז"ל (סנהדרין
 ק'). צמדה שאדם מודד בה מודדין לו והוא ישפט
 צדק אל אמונה ואין עול, והנה בהסתרת פני ה'
 מהם יכול להיות שיכיו נפרעים על חטאם יותר
 משיעור הראוי להם לפי עונשם כי אין השופט חפץ
 לדעת את אשר יבא עליהם מהלכות והרעות ואין
 זה משפט נדק ח"ו, ואולי כי זה כלול במאמר
 שאומרים הלא על כי אין אלהי בקרבי מלאוני
 וגו'^(י), ובה הכתוב להשיב תשובה נכונה ואמר
 ואנכי הסתר פירוש הסתרה זו יש לי בדין שאסתיר
 פני מהם, ולזה כפל הסתר אסתיר, ביום ההוא^(י)

אור בהיר

(ג) מלשון טאה שהוא מדה. (מד) ואינו דווי ומרעה כמו שס"ד, אלא אדרבה מרעומות, לומר שאינו מגיע לי על פי משפט כ"כ
 נרות. (מד) בשביל יום ההוא, כמו בפסוק הקודם. (מו) אפילו במקום שלא אמר ועתה. (מז) פי' לא ימתין עם הכתיבה

תְּהִי־לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ששי שבעין כשהן מחוברין כ כִּי
 אָבִיָאֲנוּ אֶל־הָאָדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאֲבֹתָיו וְזֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע
 וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבְדָּוּם
 וְנִאֲצוּנֵי וְהִפָּר אֶת־בְּרִיתִי: כא וְהָיָה כִּי־
 תִמְצָאן אֹתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
 וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי
 לֹא תִשָּׁבַח מִפִּי זָרְעוֹ כִּי יַדְעֹתִי אֶת־
 יַצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטָרָם

דחתי קדמי תשבחתא קרא
 קסחיד בכני ישראל: כ ארי
 אעלנן קארעא די קמית
 קאבהתהון עבדא חלב ודבש
 וייכלון וישבעון ויתפנקון ויתפגון
 קתר טעות עממא ויפלחגון
 וירגזון קדמי וישגון ית קמי:
 כא ויהי ארי יערען יתה פישן
 סניאן ועקון ותחב תשבחתא
 קרא קדמוהי קסחיד ארי קא
 תתנשי מפום בגיהון ארי גלי
 קדמי ית יצרהון די אגון עבדון
 יקא דין עד קא אעלנן קארעא

לקמ בהיר

רשי

למדו מלאך שמונה לכל אחד מישראל לכתוב לו ס"ח הגם
 שיש לו ירושה מאבותיו, וכן הר"מ צמ"ל מונה אותה למנות
 עשה, וז"ל גריש ה' ס"ח מצות עשה על כל איש ואיש
 מישראל לכתוב ספר חורה לעצמו שנאמר ועשה כתבו לכם
 את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי
 שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל: (בג) ר"ל זו יומת מסתם עדות שהעידו מה שראו ושמעו כמו עדות
 השמים והארץ שיוכל להכחיש ולומר עדי שקר הם, אבל עדות השירה הואת אי אפשר להכחיש שהרי כתוב בה ההתראה

(כ) ונאצוני, והכעיסוני, וכן כל ניאוך לשון כעס:
 (כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד.
 שהתירתי זו בחוכה"י על כל המולאות אוחזי:
 כי לא תשבח מפני זרעו. הרי זו הצטחה
 שיש נוסחאות אחרים.

אור החיים

קרא את יהושע וגו' ולאנו"י"י אף על פי כן חפץ ה'
 להקדים הכתיבה של השירה ולימודה, וכן תמצא
 שאמר הכתוב ויכתוב משה את השירה וגו' וילמד
 וגו' ואחר כך אמר וילך את יהושע וגו' שהוא
 הקדוש ברוך הוא לוח את יהושע וחזקו להביא את
 ישראל, ומן הראוי היה לו לגמור כל מאמר יחזקך
 אשר ילוח"י"י ואחר כך יקיימו מלותיו לכתוב
 השירה וללמד, אלא הטעם הוא לפי שח' לוח
 לכתוב וללמד חקף וריוזות זו לא בא אלא שלא לעכב

עד שילוח את יהושע:
 ולמדו וגו' שימח צפיהם וגו' ג' מצות לוח
 ה', אחת לכתוב, שנית ללמד את בני
 ישראל שידעו כוונת דברי השירה, שלישיית לשימח
 צפיהם לידע קריאתה, ושלשית עשה משה דכתיב
 ויכתוב משה את השירה, ז' וילמדו את בני ישראל,
 ג' וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי
 השירה הזאת פירוש קרא אותה בגורסא להם
 כדרך שידעו לאומרה כדרך שאמר להם, והוא

אור בהיר

עד שילוח ה' את יהושע. (מד) והועד כבר נעשה, אעפ"כ וכו'. (מז) פי' משה היה לו להמתין עד שיגמור ה' יחזקך וילוח,
 שנחמילת הפרשה בפסוק י"ד אמר לו הקב"ה ז' דברים, הא' שיקרא את יהושע, והב' שהוא יחזקך יגונו, ומשה רבינו ע"ה עשה מיכף
 הועד וקרא ליהושע וה' אמר לו כל הפרשה עד פסוק כ"ז ולא לוח עדיין את יהושע, ומשה לא המתין אלא מיכף כתב השירה וילמדו
 ואח"כ וילוח את יהושע שהוא הקב"ה, והי"ל להמתין מלכתוב עד שילוח ה'. (נ) אם אמר ולמדו מה זה עוד שימח

די קמית: כ
 תושבחתא
 ואלפנה קבני
 ית יהושע נ
 ואלים ארי
 ישראל קארע
 ומימרי יהי כ
 שצי משה
 אוריתא קרא
 דשלימו: כה
 נטלי ארון
 ט סיבו ית ס
 ותשונן יתה
 די אלקחון
 כו ארי אגא
 וית קדקה דג

לישראל(כה) שא
 קמית: (כג)
 למעלה(כה) כלל
 נשבעתי להם
 (שמות כ' ח') זכו
 מצד ארון ב
 על פסוק י"ד וי
 משה וגו', שהרי
 ואלוהו (אני הקו
 שמהם כתבה והו
 רש"י: כו) כג

כז. הן צע

וְכַל בְּנֵי אֶלְפִין בְּאוּרֵיתָא דִּי וְסַנֵּי יְהִי שְׁלָם בְּנֵי: יד בְּזִכְוֹתָא תִּתְקִין אֲתִרְחִי

וְכַל בְּנֵי אֶלְפִין בְּאוּרֵיתָא דִּי וְסַנֵּי יְהִי שְׁלָם בְּנֵי: יד בְּזִכְוֹתָא תִּתְקִין אֲתִרְחִי

וְכַל בְּנֵי אֶלְפִין בְּאוּרֵיתָא דִּי וְסַנֵּי יְהִי שְׁלָם בְּנֵי: יד בְּזִכְוֹתָא תִּתְקִין אֲתִרְחִי

רש"י

שמשותיך. יונתן מרגס אעך. ומנחם מיצרו עם שמשוניה (דניאל י). ויש פותרין לשון שמש, חלונות שחמה זורחת צהן, ועושין כנגדו מחילה זמיני זכויות זכועים זכועים לנוי, ומדרש תהלים פותר שמשותיך ושמש ומגן (תהלים פד יב) שני החומה: לאבני אקדה. יונתן מרגס לאבני גמר, גומרין תרגום גחלים (ש"ב כז ט), פתר אקדה לשון קדמי אש (לעיל נ יב), והס מין אבנים טובות זוערות כלפידים והוא

מצודת ציון

שמשותיך. מלשון שמש: אקדה. שם אבן יקר המאיר, והוא מלשון קדמי אש (לעיל נ יב): חפץ. ענין רצון: (ג) למודי ה'. תלמידי ה'. וכן חתום תורה בלמודי (לעיל ט ט): (יד) תכונני. מלשון הכנה:

מצודת דוד

ושעריך. מזוונות השערים יהפכו להיות אבני אקדה המאירים ביותר: וכל גבולך. אבני רצפת כל גבולך יהפכו להיות אבני חפץ, רוצה לומר אבני יקר שהארם חפץ ורוצה בהם, ולא כשאר אבנים בחכמה כאילו יהיו תלמידי המקום ב"ה: ורב שלום בניך. השלום של בניך יהיה הרבה מאד: (יד) בצדקה. בעבור הצדקה שתעשי תהיה נכונה בכל טובה: רחקי מעושק-תהיה-מרוחקת-מן-העושקים, אשר-לא-תיראי-מהם-כלל-וכלל:

רד"ק

שמשותיך. החלונות שתכנס בהם השמש. אפשר כי פינות החלונות יהיו אבן כדכר, או אפשר אורי החלונות יבנה בכדכוד, כמו שעושין אותו בזכויות צבועה כמיני צבעונים, וכשיכה ניצוץ השמש עליהם יהיה המראה יפה מבפנים: לאבני אקדה. הלמ"ד מורה על העצם, כלמ"ד לכל כליו תעשה נחשת (שמות כו ג), הרגו לאבנר (ש"ג ג ל), והשלישי לאבשלום (דרי"א ג ב): אקדה. אבן מזהירה כאש, וכן בתוך אבני אש התהלכת (יחזקאל כה יד). לפיכך נקראת אקדה, מן קדחי אש, וכן תרגם יונתן לאבני גמר, כתרגום גחלת גומרא: לאבני חפץ. אבנים שיש חפץ בהם. ומה שאמר "וכל גבולך", כלומר לא ירושלים לבדה אלא אף ערי גבולה. ויתכן לפרש למ"ד לאבני אקדה, לאבני חפץ,

מדרשי חז"ל

תחומי ירושלים להיות מלאים אבנים טובות ומרגליות, וכל ישראל באים ונוטלים חפצייהם מהם, לפי שישראל בעוה"ז מתחמין באבנין ובצרויות, אבל לעתיד לבוא מתחמין באבנים טובות ומרגליות, הה"ד וכל גבולך לאבני חפץ. (פסיקתא).

(ג) וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך. אמר רבי אלעזר א"ר חנינא: תלמידי חכמים מרכים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך. (ברכות סד.).

זן
זן אמר
ולך יי:
מקבלא
דאמרין
חנתנחם
צדדידא
צפתיד
באבנין

מין אבן

(שמות י)
ון רביצה
ין הכחול
ה (מ"ב ט)
אבן יקר
א מלשון

דרך שם,

גאון רב
וב שהיא
אנקלוס
ושמתי
כדכרינא

ז מלאכי
שהם לי
אלו למי,
לים וכו'.

זה כולה
וער גדול
שליחותי
יכד ואני
: הרי ר'
לו: עניו
אהו לפני
ג' מילין
'ום. הלך
בישיבה
: קם לו

תּוֹכַחַת מְקַשֶׁה עֲרַף פֶּתַע יִשְׁבֵּר וְאִין
 מִרְפָּא: בְּבִרְבוֹת צְדִיקִים יִשְׂמַח הָעַם
 וּבְמִשְׁל רָשָׁע יֵאָנַח עִם: גַּאִישׁ אֲהַב חֻכְמָה
 יִשְׂמַח אָבִיו וְרַעְיָה זֹנוֹת יֵאָבֵד הֶהוּן: דְּמֶלֶךְ
 בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אַרְץ וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת

פּעֲנָלָא נִתְחַבֵּר וְלֹא
 תְּהוּי לֵיה אָסִי:
 כְּפִסּוּנָעָא דְצְדִיקוּ חֲדִי
 עֲמָא וּבִשְׁלֻטְנָא דְרִשְׁעִי
 נִתְאַנַּח עֲמָא: גַּבְרָא
 דְרַחֵם חֻכְמָתָא נִתְדִי
 אָבִיו וְדִמְתַּחֲבֵר בְּזַנְיוֹתָא
 מוֹבִיד מְאִלְיָה: דְּמֶלֶכָא

רש"י

(א) מקשה עורף. מלשמוע: פתע ישבר. מהר
 יסגר: (ג) ורועה. מתגר לו זונות. ורבותינו אמרו
 (עירובין סד.) האומר שמועה זו נאה לשננה זו אינה

מצודת דוד

ואין מי ירפא לו: (ב) ברבות. בעת גדלו הצדיקים
 ומושלים בעם אז ישמחו, כי בעבורם יהיו מושגחים
 מה': (ג) ורועה. המחבר את עצמו לזונות מאבד הן
 אביו בתת להן אתנן, ויצער עוד את אביו:
 (ד) במשפט. בעבור המשפט אשר יעשה בין העם יתקיים המדינה, כי יחדלו מעושק ידיהם כי הכל יביא
 במשפט. אבל אם הוא איש אוהב תרומות, רוצה לומר כאשר יפרשו לו חלק מן העושק עוזב המשפט, והוא

אבן עזרא

(ב) ברבות צדיקים. כענין רבה תפארת: (ג) איש, ישמח. בן שמחה לאביו: ורועה. מן רעך, או מענין
 כמרעים וישבעו (הושע יג ו), כלומר מפרנס הזונות, והעד יאבד הון: (ד) ואיש תרומות. ידענו כי תרומות

מדרשי חז"ל

(ב) ברבות צדיקים ישמח העם וגו'. זה מרדכי ואסתר,
 דכתיב: והעיר שושן צהלה ושמחה. "ובמשול רשע יאנח
 עם", זה המן, דכתיב: והעיר שושן נבוכה. (מגילה יא.)
 (ג) ורעה זונות יאבד הון. אמר רב אחא בר חנינא, מאי
 דכתיב: ורועה זונות יאבד הון, כל האומר שמועה זו
 נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה. (עירובין סד.)
 אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקידש
 שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה
 שנאמר: עדות כיהוסף שמו וגו'. יהודה שקדש שם שמים
 בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה. תנא רבי רבי
 ישמעאל, אותו היום יום חגם היה והלכו כולם לבית
 עבודת כוכבים שלהם, והיא אמרה להם חולה היא. אמרה
 אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה. ותתפשחו כבגדו,
 באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון.
 אמרה לו יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפור ואתה

נושאי הפרק

- (יד) מלך השופט בדרך יכון כסאו.
- (טו-כא) חשיבות החינוך ומוסר לבנים.
- (כב-כג) גנות הכעסן ובעל הגאווה.
- (כד) החולק עם הגנב מאבד נפשו.
- (כה-כז) בטחון בה' ובקוות בתורתו משען לצדיקים.

מצודת ציון

(ב) ברבות. ענין גדולה. כמו ורבי המלך (ימייה מל א):
 יאנח. מלשון אנחה: (ג) ורועה. מלשון ריעות וחבור:
 (ד) תרומות. ענין הפרשה. כמו ויקחו לי תרומה (שמות כה
 ט):

כי יחדלו מעושק ידיהם כי הכל יביא
 במשפט. אבל אם הוא איש אוהב תרומות, רוצה לומר כאשר יפרשו לו חלק מן העושק עוזב המשפט, והוא

בְּדִינָא נִקִּים אַרְעוּ
 וּגְבָרָא עֲלֹא עֲקָר לָהּ
 הַגְּבָרָא דִּמְתַּפְּלַג ע
 חֲבֵרִיה מְצוֹדְתָא פְּרוּ
 עַל הַלְכָתִּיהּ: וּגְבָרָא
 בִּישָׂא בְּחֻבִּיָּה מְתַצֵּי
 וְצְדִיקָא דִּינִן וְחֲדִי: וְגַבְרָא
 צְדִיקָא דִּינְהוּן דְּמִסְפָּן
 וְרִשְׁעִי לֹא מְתַבְּיִין יְדִי

שאינו חש להיות מתון צדין
 קה: אם הדיין דומה ל
 אוהבים וליקח שוחד, הוא
 לכהן השואל תרומות על
 (ה) מחליק. מדגדג תלקות:

מצודת

(ה) פעמיו. רגליו. כמו פעמיו
 (ז): דין. משפט יסורים: (ח) יג
 באש (ישעיה נד טו)

חשב על הזולת: (ו) בפשע.
 שמח כי לא עליו תהיה המו
 מחסורם: (ח) יפיחו. ילהיבו
 לאחר ריב בין אנשים: ישו

הנשיא שהוא לוקח מעם ה
 כלומר מלך בעבור משפט
 ואיש לוקח תרומות רבות
 יהרוס אותה: (ה) גבר, בפע
 על רעהו אולי יוכל לרמות
 גבר מחליק, כענין ורשתו
 לה ח, והפסוק הבא לעד, ו

(ז) יודע צדיק דין דלים. יח
 מועטים, לפיכך שיהא אכיל
 כמה תשהה אכילתו במעיו ו
 מעת לעת. אמר רב המנונא:
 למשדא אומצא לכלבא. וכמה,
 וחוטרא אבתריה. והני מילי בד
 למסרך. (שנ
 יודע צדיק דין דלים: א"
 הפרשיות הללו כתובים. מה כ
 אמר הקב"ה, אם שמרתם את ו
 לכם, ואם לאו, אתה מוכר ו

וְהִרְסָנָה: הַגִּבֹּר מַחְלִיק עַל־רֵעֵהוּ רֹשֶׁת
 פּוֹרֵשׁ עַל־פְּעַמָּיו: וּבְפִשֵׁעַ אִישׁ רַע מוֹקֵשׁ
 וְצַדִּיק יָרוֹן וְשָׁמַח: וְיֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דְּלִים
 רָשָׁע לֹא־יִבִין דַּעַת: חֹאֲשֵׁי לְצוֹן יִפְיחוּ
 קָרִיהַ וְחֻכְמַיִם יֵשִׁיבוּ אָף: ט אִישׁ־חָכֶם

בְּדִינָא גּוֹקִים אֲרַעָא
 וְגִבְרָא עוֹלָא עֶקֶר לָהּ:
 הַגִּבְרָא דְמִתְפַּלֵּג עַל
 חֲבֵרִיהַ מְצוֹדְתָא פְּרַס
 עַל הַלְכָתִּיהַ: וְגִבְרָא
 בִּישָׂא בְּחֹבִיבַהּ מִתְצִיד
 וְצַדִּיקָא דִּין וְחָדִי: וְיֹדֵעַ
 צַדִּיקָא דִּיגְהוֹן דְּמִסְפְּנֵי

וְרִשְׁעֵי לֹא מִתְפַּנִּין יְדִיעַתָּא: חַגְבָּרָא מִמְּלֵלִין מְהַפְּכִין רִוּגָא: ט גִּבְרָא
 רִשְׁיִי

יבוא מוקש: וצדיק. שלא הלך בדרכיו, ירון ושמה:
 (ז) דין דלים. ייסורי דלים ומה הם לריכס,
 ונתן להם לב: (ח) יפיוחו. ילהיכו, כלהבת אש
 הנפוח צרוח: (ט) איש חכם נשפט. ממוכח עם
 האויל:

שאינו חש להיות מתון דנין. וכדומה אמרו (כמונת
 קה): אם הדיין דומה למי שאינו לריך לקנות
 אוהבים וליקח שומד, הוא יעמיד ארץ, ואם דומה
 לכהן השואל מרומות על הגרנות, הוא יהרסנה:
 (ה) מחליק. מדבר חלקות: (ו) בפשע איש רע.

מצודת דוד

מהרס את המדינה כי יתרכו העושקים: (ה) גבר
 מחליק. מי שמחליק את הדרך למען ימעדו בה רגלי
 רעהו ויפול לארץ, הנה בזה פורש רשת על פעמי
 עצמו, רוצה לומר הוא עצמו יוכשל בהרעה אשר
 חשב על הזולת: (ו) בפשע. בעבור פשע איש רע יבוא לו מוקש, אבל הצדיק שלא הלך בדרכיו ירון ויהיה
 שמח כי לא עליו תהיה המוקש: (ז) דין דלים. ייסורי הדלים ודוחק עניים: לא יבין. לא יתן לב להבין ולדעת
 מחסורם: (ח) יפיוחו. ילהיכו העיר בלהבת אש המחלוקת, כמו הרוח המפיח באש להעלות השלהבת, כי דרכם
 לחרחר ריב בין אנשים: ישיבו אף. דרכם לתוון השלום ולהשיב אף האיש מאחיו: (ט) איש חכם. כאשר החכם

מצודת ציון

(ה) פעמיו. רגליו. כמו פעמיו ירחץ בדם הרשע (מהלל נח
 (ז) דין. משפט יסורים: (ח) יפיוחו. ענין נשיכה. כמו נופח
 באש (ישעיה נד ט): קריה. עיר:

אבן עזרא

רע מוקש או מוקש רע אחד: (ו) וצדיק ירון. בנפשו
 במוקשו: (ז) יודע צדיק דין דלים. בעבור שיתעסק
 לריב ריבם: ורשע. לא יבין דעת ומשפט: (ח) יפיוחו.
 יסבכו, פחים כלומר שהשם ישים פחים ללכדם
 בעבור אנשי לצון: והכמים. בחכמתם ישיבו אף
 השם וינצלו מן הפחים: (ט) איש, את. כמו עם,
 כלומר חכם שיצא למשפט עם איש אויל:

הנשיא שהוא לוקח מעם הארץ היא ששית האיפה,
 כלומר מלך בעבור משפט שיעשה יעמיד הארץ,
 ואיש לוקח תרומות רבות יותר מן המדה הידועה
 יהרוס אותה: (ה) גבר, בפשע. מחליק מדבר חלקות
 על רעהו אולי יוכל לרמות אותו: פעמיו. דבק עם
 גבר מחליק, כענין ורשתו אשר טמן תלכדו (תהלים
 לה ח), והפסוק הבא לעד, כלומר בעבור פשע יוקש

מדרשי חז"ל

למכור את עצמך. למה, בשביל שלא השמיט שנה אחת.
 הוי, יודע צדיק דין דלים. "ורשע לא יבין דעת" זה עשו
 הרשע, שהוא מכניס ממונו של אדם לטמיון והורגו. והוא
 סבור שכל מה שהוא מכובד הוא שלו, ואינו יודע שהם
 מושלשין אצלו, שנאמר: והיה סחרה ואתננה קדש. (ילמדנו).
 (ט) איש חכם נשפט את איש וגו'. אמר הקב"ה: כעסתי
 על אחו ונתתיו ביד מלכי דמשק, וויבח וקיסר
 לאלהיהם. ורגזתי עליכם בימי פקח בן רמליהו. שחקתי עם
 אמציה ונתתי מלכי אדום בידו, הביא אלוהיהם והשתחווה
 להם וכי'. (סנהדרין קג.).
 א"ר סימון: כל מי שהוא דן את הטפש, הוא בעצמו נידון.

(ז) יודע צדיק דין דלים. יודע הקב"ה בכלב שמונותיו
 מועטים, לפיכך שיהא אכילתו במעיו ג' ימים. כדתנן,
 כמה תשהה אכילתו במעיו ויהיה טמא, בכלב ג' ימים
 מעת לעת. אמר רב המנונא: שמע מינה, אורח ארעא
 למשדא אומצא לכלבא. וכמה, אמר רב מרי, משח אודניה
 וחוטרא אבתריה. והני מילי ברברא, אבל במתא לא, דאתא
 למסרך. (שבת קנה:).
 יודע צדיק דין דלים. א"ר ברכיה: בא וראה היאך
 הפרשיות הללו כתובים. מה כתיב למעלה ושבתה הארץ,
 אמר הקב"ה, אם שמרתם את השביעית, וציויתו את ברכתי
 לכם, ואם לאו, אתה מוכר את נכסך, ואף אתה טופך

ולא
 אסו:
 תדי
 ישיעי
 גברא
 גברי
 יותא
 גלפא
 מקרא
 שופט
 גאות
 וא (ב)
 חבור:
 זום כס
 יביא
 והוא
 זענין
 זמרת
 יתיב:
 ושתו.
 למלך
 מחור
 וטיך,
 צמיד
 ראל
 גלכי
 ידין,
 זה
 חלה

ס ^{טו} כִּי־תֵהֵינָּךְ לְאִישׁ שְׂתֵי נָשִׁים
הָאֵתָת אֶהוּבָה וְהָאֵתָת שְׁנוּאָה וַיִּלְדוּ־
לוֹ בָנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְׁנוּאָה וְהָיָה
הַבֵּן הַבְּכֹר לְשְׁנוּאָה: ^{טז} וְהָיָה בְיוֹם
הַנְּחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ
לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בְּנֵי־הָאֶהוּבָה עַל־
פְּנֵי בְּנֵי־הַשְׁנוּאָה הַבְּכֹר: ^{יז} כִּי אֵת־
הַבְּכֹר בְּנֵי־הַשְׁנוּאָה יִכִּיר לְתֵת לוֹ פִּי
שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא

חֲלָף דִּי עֵינֵיהֶּ: ^{טו} אַרְי תְּהוֹנ
לְבָר תְּרַמֵּין נָשִׁין תְּרָא רְחֻמָּתָא
וְתָרָא שְׁנִיאָתָא וַיִּלְדוּן לָהּ בְּנִין
רְחֻמָּתָא וְשְׁנִיאָתָא וַיְהִי בְרָא
בּוֹכְרָא לְשְׁנִיאָתָא: ^{טז} וַיְהִי בְיוֹמָא
דִּי־חָסַן לְבָנוּהִי יָת דִּי יְהִי לָהּ לִית
לָהּ רִשׁוֹ לְבְכֹרָא יָת בְּר רְחֻמָּתָא
עַל אַפִּי בְר שְׁנִיאָתָא בְּכֹרָא:
^{יז} אַרְי יָת בּוֹכְרָא בְר שְׁנִיאָתָא
יִכְרִשׁ לְמִתָּן לָהּ תְּרַמֵּין חֲלָקוֹן
בְּכָל דִּי יִשְׁתַּבַּח לָהּ אַרְי הוּא

רִישׁ תְּקֻפָּה לְ
יָת אַרְי יְהִי לָהּ
לְיִתְוֵהּ מְקַבֵּל
וְלְמִימַר אִמָּה

הַאֵב, כְּצִמּוֹחֻק
מִן הַדְּרָךְ: וּמוֹר
כִּי מִמְרִיס: וַיִּין
וּמִלְקִין אוֹתוֹ (ס)
חַיִּיב עַד שִׁיגְנוֹב
לֹג וַיִּין שְׁנֵאֲמַר זֹ
בְּסוֹבְלוֹ וַיִּין צוּלִי

הַלּוֹקִין דְּמִלְקוֹת בִּי
פִּירוּשׁוֹ יִסְרוּן אֲלֵהּ
אֲלֵהּ בְּהַמְרָאָה, דְּהוּ
בְּסַתֵּר לְאַחַר זִמְן
עַכְ"ל: (כט) חֲלִי

י.ה. כִּי יוֹכִיחַ
אוֹמְרוֹ
וְאוֹלוֹי שְׂבָח לְהוֹ
הֲרַע נִשְׁלַח מ
אֲלוֹיִי, כִּי הוּ
הַדְּבָרִים מֵהַגִּיעַ
מִשָּׁם, וְהַמְשַׁלְּחִי
וְלִשְׁטוֹי וְהַבְּחִי
שֶׁשְׁעוֹרִים הֵבִי

מִקּוֹם שְׂמַחְתָּה עַל מִן
עַכְ"ל תּוֹכֵן טַעֲמָה, אֵל
מִלְלוֹ דְּבַרְיֵנוּ, וְצִמְתּוֹ
אֶהוּרְמֵנָה דְּרַחֲמֵנָה
עוֹלָם בְּ"ה, מִשְׁאֲכִ"ב
וְכִן פִּירוּשׁ חוֹ"ל בְּסִי
פִי אִינוֹ רֹאֵה אֲלֵמִי

רש"י

לקט בהיר

הַדְּרָשָׁן לְמַדְתִּי כֵן: (ח) פִּי שְׁנַיִם. כִּנְגַד שְׁנֵי אַחֵיסִי
(ספרי - ד"ב ק"ב): בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ. מִכָּאֵין שְׁאִין
הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לְבַחֲ"ה לְאַחַר מִיתַת

אָמַר צוּא"ו לֹא תִמְכְּרֶנָּה וְלֹא תִתְעַמְרֶנָּה: (כד) רָנוּ
לוֹמַר אֵל תַּחֲבֵר בִּי הַמְּאֲמָרִים שֶׁבְּכַתּוּב בִּיחַד לוֹמַר שֶׁכָּל אֲשֶׁר
יִמָּצֵא לוֹ נוֹטֵל צוֹ פִּי שְׁנַיִם, כִּגוֹן שִׁישׁ לוֹ ג' מִנֵּה יִטוֹל הַבְּכֹר
בִּי מִנֵּה וְהַמִּנֵּה הַשְּׁלִישִׁי יִתְלַקוּ כָל הָאֲחִים בֵּינֵיהֶם, כִּכֵּר לְמַדוֹ

חו"ל מִיוֹסֵף שֶׁנִּטְלָה בְּכֹרְתוֹ שֶׁל רָאוּבֵן וְהָיוּ לוֹ בִּי שְׁנַיִם פִּי שְׁנַיִם מִכָּל אֶחָד, לֹא פִי שְׁנַיִם כָּלָּהּ, וּלְפִי"ו מֵה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב כָּל
אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ דֶּבֶר אַחֵר הוּא לוֹמַר בֵּין בְּקִרְקַע בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין כָּל דֶּבֶר נוֹטֵל הַבְּכֹר פִּי שְׁנַיִם, זֶה פְּשִׁטָּה וּמִיּוֹסֵף הוּא, לֹא
וְדָאֵי שְׂבָח לְמַעַט כְּדִלְקֵמֵן (ג"א): (כה) מוֹחֹק פִּירוּשׁוֹ שְׂבָח לִידוֹ וְהוּא בְּרִשְׁתּוֹ קוֹדֵם שְׂמַת, רָאוּי, כִּגוֹן מְלִיָּה שִׁישׁ לוֹ בִּיד
אַחַר בְּלִי מִשְׁכּוֹן וְהָלוּהוּ מִשְׁלֵמוֹ לְאַחַר מִיתָה, אִו יַעֲקֹב מֵת קוֹדֵם יִתְחַן אֲצִיזוֹ אֵין רָאוּבֵן הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי יַתְחַן

אור החיים

יז. הַנְּחִילוֹ אֵת בְּנָיו אֵת אֲשֶׁר וְגו'. וְלֹא אָמַר
צִיּוֹם הַנְּחִילוֹ אֵת אֲשֶׁר יוֹכִיחַ לוֹ אֵת
צִיּוּיִי, לְהַסְמִיךְ תִּיבַח הַנְּחִילוֹ לְמֵאֲמַר אֵת צִיּוּן,
לְרַמּוֹז סִבְרַת חֲכָמִים יי שֶׁאֲמָרוּ (ב"ב ק"ל). שִׁיכּוֹל
הַאֵב לְהַנְחִיל לְבֵן אֶחָד מִבְּנָיו יוֹתֵר מִמֵּה שְׁנוּגֵעַ לוֹ
כְּפִי הַחֲלוּקָה:

מִזֶּה צִפְסוּק (וַיִּקְרָא כ"ח ל"ז) אֵת כֹּסֶפֶךָ לֹא תִחַן לוֹ
בְּנֶשֶׁךְ וְגו', וְאוֹמְרוֹ לֹא תִתְעַמְרֶנָּה כִּמוֹ שֶׁתַּרְגֵּם אֹנְקֵלוֹס
לֹא תִתְחַר פִּירוּשׁ לֹא תִתְחַר זֶה מִחֲבָלִים הַמְּתַחַרִּים
בְּנֶפֶשׁ הַחוֹטֵאת, תַּחַח אֲשֶׁר עֵינֵיכֶם כִּי הַחֲטָא יִקְרָא
צַעֲרָךְ הַנֶּפֶשׁ עֵינֵי יי:

לא יוכל לזכר וגו'. וְאֵם בְּכֹר עוֹבֵר בְּלֹא, וְזֹכֵר
יִתְיַצֵּב מִה שֶׁהִקְשׁוּ הַחוֹסְפוֹת שֶׁם בְּדִיבּוֹר
הַמְּחִילוֹ תַלְמוּד לוֹמַר לְסִבְרַת רַבְּנֵי יי:

יז. וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר וְגו'. אָמַר הַכְּתוּב צַדִּיק
וְדֹאִיִּי, עַל דְּרָךְ אוֹמְרוֹ (בְּרַשִׁית
כ"ט) וַיִּרְאֵה ה' כִּי שְׂנוּאָה לָהּ, כִּי ה' יִרְאֵה בְּנִשְׁבָּרֵי
לֵב לְסוֹמְכִים:

אור בהיר

לד. - לג) פִּי הַגֵּם שֶׁלְּגוֹף יַעֲרַב כָּל דֶּבֶר אִיסוּר אֲבָל עֵינֵי הוּא לְנֶפֶשׁ. (לד) וְלֹא בְּלִשׁוֹן סִפְק אִם יִהְיֶה הַבֵּן הַבְּכֹר
לְשִׁנְיָה. (לה) הֵלֵךְ זֶה שׂוֹרֵת הַדִּיבּוֹר. (לו) הֵיטָּו חֲכָמֵי הַש"ס שֶׁהֵם רַב וְשׂוֹמְלֵי רַב יְהוּדָה וְרַבָּא שֶׁאֲמָרוּ הֵלְכֵה כִּי יוֹחֵן בֶּן
צְרוּקָה. (לז) שֶׁבְּכֹר שֶׁהָאֵב אֵין יוֹכֵל לְשַׁנּוֹת בֵּן בֵּין הַבְּנִיִם, וְלִפִּי זֶה הִקְשׁוּ הַחוֹסְפֵי לְמַה לֵּנוּ קִרְאָה לֹא יוּכַל לְזַכֵּר, הֵלֵךְ אֲפִילוּ בֵּן פְּשׁוּעַ
לֹא יוֹכֵל לְשַׁנּוֹת, וְלִדְרִישׁוֹ לְרִיךְ קִרְאָה שְׂחוֹךְ מִמֵּה שֶׁדְּבָרָיו צְטִילִים גַּם עוֹבֵר בְּלֹא. וְרִאשִׁית בְּסִפְר לִיקוּטֵי חַיִּים שֶׁהֲרֵבָה לְהַקְשׁוֹת עַל זֶה, הֵלֵךְ
דְּבָרָיו צְטִילִים וְאִ"כ לֹא עָשָׂה אֵלֶּה דִיבּוֹר בְּעִלְמָה וְלִמָּה יִגְרַע מִגּוֹל וְהַשִּׁיב הַגּוֹלָה שֶׁאִינוֹ חַיִּיב, עוֹד הִקְשָׁה שְׁלִפִי דְּבָרֵינוּ יִהְיֶה בְּלֹא כָּל

ראשית אנו לו משפט הבכרה: יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן־סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינְנו שְׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

ריש תקפה לה חזיא בכרותא: יח ארי יהי לגבר בר סמי ומרי ליתיה מקבל למימר אבוי ו למימר אמה ומקפן יתה ו לא

רש"י

לקט בהיר

האז, כצמחזק (ספרי - בכרות י"א): (יח) סורר. סרי" מן הדרך: ומורה. (מסרצ"י) בדברי אביו, לשון (ט) כ"י) ממרים: ויסרו אותו. מתרין זו צפני שלשה"י ומלקין אותו (ספרי - סנה"ע"ב), בן סורר ומורה אינו חייב עד שיגנוב ויאכל תרעומתי"י) צער וישתה חלי לוג יין שנאמר זולל וכוצא, ונאמר (משלי כ"ג כ) אל תהי בסוצאי יין בזוללי צער למו (ספרי - סנה"ע"ג), ובן סורר הלוקין למלקות צעי ג' - רש"י), ולמדין שם בגמ' ג"ש בן בן דכתיב (כ"ה ב') אם בן הכוזב הרשע שויסרו אותו אין פירושו יסורין אלא מלקות, ומה שאמר מתרין זו פירש"י במשנה זו"ל: לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה, דהא התרחת עדים צעי, ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו, שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר לאחר זמן הוא עושה, אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בצ"ד עכ"ל: (כט) חזי מנה (גמרי). ולשון תרטימר תרי טימר ב' ליטרין והוא חזי מנה (במ"ח), ושיעורים הללו סברה חז"ל

אור החיים

יח. כי יהיה לאיש וגו' איננו שומע. לריך לדעת אומרו איננו שיהיה לו לומר אינו שומע, ואולי שצא להעיר כי כשאדם ממליך בחוכו ילך הרע נשלח ממנו הידיעה והשמיעה מהנאמר אליו"י), כי היצר עומד על מפתח הלצ ומונע הדברים מהגיע אל הנפש כי הסי"י יחייבוהו ללאת משם, והמשלתי הדבר למלך שהיו שועריו גנבים ולסטים והצאים לקבול לפני המלך מהם היחכן שהשוערים ההם יוציאו להם רשות ליכנס לחייבם

אור בהיר

מקום שממנה על מה שכתוב בתורה כגון קידש אשה ע"מ ליגרע ממנה שאר כסות ועונה וכו', ומסיק ופליג וכתב שאין כאן שום לאו, ע"כ חוקן טענתו, אבל במחילה אישתמיט ליה דברי רמב"ן הק' בספר המנחות לרמב"ם, וכן כאן בפירושו על החורה, שדבריו הק' ברור מללו בדברינו, ובמתקן לשונו הוצב תירך ב' קושיות ללעיל עיי"ש באריכות, ובתוך דבריו כתב חז"ל דנו בו שלא יתקיימו דבריו ומ"מ עבר אהורמנה דרחמנא עכ"ל, פ"י הגם שדבריו בטלים מ"מ עיקר הענין כאן אינו נטילת ממון, אלא שדבריו ציטל גזירת מלך מלכו של עולם ב"ה, משא"כ בלא תגזול והשב את הגזילה, וכל יסודו ורואיתו באשר הכתוב הוציא בלשון "לא יוכל", ואונקלוס תרגם לית לך רשע, וכן פירושו חז"ל בספרי, משא"כ שארה וגו' לא יגרע, פשוט שאינו לשון איסור, אלא המורה זיכה את האשה בדברים הללו. (לח) פ"י אינו רואה האמת ואינו שומע ואינו מבין הגם שאמר אליו בראיות ברורות ומוכיחות. (של) הם הדברים האמיתיים. (מ)

שאמר כי יהיה לאיש בן. (מא) פירוש הם גרמו שימרוד בהם עמם.

גוים תאכלו ובכבודם תתימרו: ותחת
בשתכם משנה וכלמה ירנו חלקם לכן
בארצם משנה יירשו שמחת עולם תהיה
להם: הן פי אני יהוה אהב משפט שגא

עממיא תיכלון וביקרדון
תתפנקון: וחלף דבהתתון
ואתפנקתון על חד
תרון פטכון דאמריה
לכון אתי לכון
ויתבהתון עממיא דתו

משתבחין בחולקהון בכו בארעהון על חד תרון יחסנון חדות עלם תהי להון: ח ארי אנא
רחימנא דינא מרחק קדמי שקרא ואונסא ואתן אגר עובדיהון בקשומ וקנים עלם אגור
רש"י

תתימרו. אחס תנסו מחתיכם נכוד שנטלו עד
הנה: (ו) תחת בשתכם. שהיה משנה, אף הם כלמה
ירונו חמיד חלקם, לומר חמת אשר עד הנה חמיד
עמי היו לוננים כלמה חלקם. יש רנה שהיא חבל, כמו

קומי רוני צלילה (איהס ז ע), וכמו ויעבור הרינה,
לחלחז (מ"א כז לו): (ז) כי אני ה' אוהב משפט
שגא גזל בעולה. לכך אינו מקבל עולות העמים
שכולן גזל:

מצודת דוד

ובכבודם תתימרו. אתם תהיו מרוממים בהכבוד שיש
עתה אל האומות, כי לכם יבוא: (ז) תחת. במקום
הבושת שהיה לכם יהיה לכם משנה, פי שנים
מהכבוד: וכ"ימה. ותחת הכלימה שהיה להם בגלות,

מצודת ציון

תתימרו. ענין גדולה ורוממות. כמו את ה' האמרת (דברים
טו ז), ובאה היורד במקום האל"ף. וכן אשר ימרוך למזמה
(פסלס קלט ט: ז) משנה. כפול. כמו וכסף משנה (מלכים מג
ט):

ירונו וישמחו בחלקם הטוב שאתן להם: לכן. בעבור הכלימה שהיה להם מן האומות, לזה יירשו בארצם ירושה
כפולה ומרובה: שמחת עולם. כי לא יגלו עוד מארצם: (ח) אוהב משפט. ולכן נכון הדבר שיקבלו ישראל את
הטובות האלה: שגא גזל בעולה. אפילו בהבאת העולה אני שגא אם באה מגזל, וכמו שנאמר והבאתם גזול
וגו' הארצה אותה (מלאכי א יג) רוצה לומר הואיל וכן דע עלי מה שגזלו האומות את ישראל, ולזה יקבלו גמולם:

רד"ק

על כן חיל גוים כנגד המעשר: תתימרו. תתגדלו
ותתרומו בכבודם שהוא ממונם: תתימרו. היורד תחת
אל"ף, וכן ויה' האמירך היום (דברים כו יח), ויונתן תרגם
תתפנקון: (ז) תחת בשתכם. שהייתם בגלות לבושת
ולחרפה, ותחת אותו הבושת יהיה לכם הפכו והוא
הכבוד, על פי שנים שהיה לכם בושת יהיה לכם
כבוד. ויונתן תרגם חלף דבהתתון ואתכנעתון על חד
תרון כטבון דאמריה לכון אייתי לכון: וכ"ימה ירונו
חלקם. תחת שזכר עומד במקום שנים, ותחת כלימה
שהיה להם בגלות ירונו-בחלקם הטוב שאתן להם.
ויונתן תרגם ויתבהתון עממיא דהו משתבחין
בחולקהון: לכן בארצם משנה יירשו. ולא יצטרכו
לצאת מארצם לסחורה להרויח ממון, כי בארצם יירשו
מטוב העולם משנה ממה שהיה להם. ואותה השמחה

מדרשי חז"ל

חילוף, כמה דאת אמר אם המר ימירנו, אמר הקב"ה: כעוה"ו
נתחלפתם מן הרעב שנאמר חשך משחור תארם לא גברו
בחוצות, ולעמיד לבוא יש לכם להתחלף מן השובע, רואים
אתכם היום ואומרים אלו הם, ולמחר אומרים אין אלו הם.
(ילמדנו).

(ח) כי אני ה' אוהב משפט שגא גזל בעולה וגו'.
לולב הגזול פסול, מ"ט, אמר רבי יוחנן משום רשב"י:

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, שגא שגא גזל
בעולה. משל למלך ב"ו שהיה עובר על בית המכס, אמר
לעבדיו תנו מכס למוכסים, אמרו לו והלא כל המכס כולו
שלך הוא, אמר להם ממני ילמדו כל עוברי דרכים ולא
יבריחו עצמן מן המכס. אף הקב"ה אמר אני ה' שגא גזל
בעולה, ממני ילמדו בני ובריהו עצמן מן הגזל. (סוכה
ל).

להון: מ ויתרבונו בעממיא
בניהון וכני בניהון כג
מלכותא כל חזאיהו
ישתמודעינון ארי אנו
ורעא דברכיה
יאמרת ירושלם מחדו
אחדי פמימרא ד"י תבו
נפשי פפורקנא דאלד
ארי אלפשי לבושי
דפורקן מעיל דוכ
עמפני פחתנא דמצלו
בגנוניה וככהנא רבא

ונתתי פעולתם. של יסרו
כנודי נלמת: (י) כחתן. חסן

מצודת

ט) וצאצאיהם. מלשון ציאה, ו
הכרה: (י) שוש אשיש. ענין ל
וששון: ישע. מלשון השועה:
יעפני. ענין עטיפה: יכהן. ענ
עדי וקשוט. כמו ועדית

הרואה אותם יכיר בהם אשר
תגל נפשי בעזר אלהי: כי ז
וכמעיל המעטף את הלובשו
תכטישיה: (יא) כי כארץ. כן
הדברים הנזרעים בה אחר הד

לא כבדית אשר הוצאתי אותם
הפסק: (ט) ונודע בגוים. כשיי
או לסחורה, אעפ"י שלא יצט
לרוב הכבוד והגדולה שיהיה
ורקמה, יאמרו עליהם אלו ב
כרך ה' הם. ובאומרו ונודע
בתוך העמים, כי הם הבחזו
לראות ארצת הגוים: (י) שוי
דברי ירושלם, לדעת המתרגם
מחדא אחדי במימרא דה', או
מהגלות. וכתב אדוני אבי ז"י

ט) ונודע בגוים זרעם וגו'.
זרעם, שהקב"ה עתיד ליתן

גִּזְלֵי בְּעוֹלָה וְנִתְּתִי פְּעֻלָּתְךָ בְּאַמַּת וּבְרִית
 עוֹלָם אַכְרוֹת לָהֶם: ט וְנוֹדַע בְּגוֹיִם זִרְעִים
 וְצִאצְאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּלֹאֲאֵיהֶם יִכְרוּם
 כִּי הֵם זֶרַע בְּרַךְ יְהוָה: פ שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ
 בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִּי הִלְבִּישְׁנִי
 בְּגָדֵי־יֵשַׁע מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כַּחֲתָן יִכְתֵּן
 פָּאֵר וּכְפָלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה: יא כִּי כְּאֶרֶץ

להון: ט ויתרבו פְּעֻמָּי
 בניהון וכני בניהון פְּגו
 מלפֹתָא כֹּל חֲזֵאֵיהוֹן
 ישְׁתַּמּוּדְעִינוֹן אֲרִי אֲנוֹן
 זְרַעָא דְבְרִכְיָה יי
 יֵאמְרַת יְרוּשָׁלַם מְחֲדָא
 אֲחֲדֵי בְּמִמְרָא דִי תְבוּע
 נַפְשִׁי בְּפּוֹרְקָנָא דְאֱלֹהֵי
 אֲרִי אֲלִבְשִׁנִי לְבוּשׁוֹן
 דְּפוֹרְקָן מְעִיל דְזָכו
 עֲטִפְנִי כַּחֲתָנָא דְמַצְלַח

בגנוניה וככהנא רבא דמתקן בלבשוהי וככלתא דמתקשטא בתקונהא: יא ארי כארעא
 רש"י

ונתתי פעולתם. על ישראל, שמהם נאמנו. או ונתתי את פעולתם שפעלו, שכן סמנלו גידופי האומות על
 כנודי נאמנו: (י) כחתן. אשר ילכס לבושי פאר ככהן גדול: וכפלה תעדה כליה. מכשיטיה: (יא) כי כארץ.
 אשר תוליא למחה וגו':

מצודת דוד

פעולתם. שכר פעולתם אתן באמת: וברית עולם.
 ברית המתקיים לעולם אכרות להם: (ט) ונודע בגוים
 זרעם. זרע ישראל יהיה ניכר בחשיבות בין הגוים:
 וצאצאיהם. הבנים היוצאים מהם יהיו נודעים בתוך
 העמים, וכפל הדבר במלות שונות: כל רואיהם. כל
 הרואה אותם יכיר בהם אשר הם זרע המבורך מה': (י) שוש אשיש. אז יאמר ישראל, שוש אשיש כתשועת ה',
 תגל נפשי בעזר אלהי: כי הלבשיני וגו'. רוצה לומר סבב אותי בישע ובצדקה, כלבוש המסבב את הגוף,
 וכמעיל המעטף את הלבשו: כחתן. כמו החתן אשר ירומם ויגדיל פארו, וכמו הכלה אשר תתקטט כלי
 תכשיטיה: (יא) כי כארץ. כמו הארץ מוציאה צמחה אחר שנוקב ונפסד הגריר הזרוע, וכמו הגנה המצמחת
 הדברים הנזרעים בה אחר ההפסד, כן יצמיח ה' לישראל צדקה והלול בפרסום נגד הגוים, אחר שהיו בגלותם
 מושפלים עד לעפר:

מצודת ציון

ט וצאצאיהם. מלשון יציאה, והם הבנים: יכירום. מלשון
 הכרה: (י) שוש אשיש. ענין שמחה: תגל. מלשון גילה
 וששון: ישע. מלשון תשועה: מעיל. שם מלבוש מה:
 יעטני. ענין עטיפה: יכתן. ענין גדולה: תעדה. מלשון
 עדי וקשוט. כמו ועדית עדי (ישקאל ט מ):

רד"ק

ר"באלהי" במידת הדין, ועל כן כפל שוש אשיש. ועוד
 כי כאשר זכר מידת רחמים הגוף והנפש שמחים, אך
 במידת הדין תגל הנפש שהיא עליונית ומקבלת יסורין
 יותר מהגוף: בגדי ישע מעיל צדקה. דרך משל,
 והבגדים הם שילבש אותם האדם, והמעיל הוא
 שיתעטף בו, לפיכך אמר יעטני על מעיל: יכהן פאר.
 יגדיל פארו בלבושים נאים, כי הכהן שהוא עובד האל
 הוא ראש העם וגדולם, לפיכך נאמרה הגדולה בלשון
 כהונה, וכן ובני דוד כהנים היו (ש"ב ח יח). ויונתן
 תרגם כחתנא דמצלח בגנוניה וככהנא רבא דמתקן
 בלבשוהי: כליה. כלי תכשיטיה וקישוריה: (יא) כי

לא כברית אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים שהיה לו
 הפסק: (ט) ונודע בגוים. כשילכו בארצות הגוים לטייל
 או לסחורה, אעפ"י שלא יצטרכו יהיו נודעים וניכרים
 לרוב הכבוד והגדולה שיהיה להם, וילכו בבגדי חופש
 ורקמה, יאמרו עליהם אלו בני ישראל הם, אלו זרע
 ברוך ה' הם. ובאומרו נודע בגוים זרעם וצאצאיהם
 בתוך העמים, כי הם הבחורים הם שילכו לתאותם
 לראות ארצות הגוים: (י) שוש אשיש בה'. אלה הם
 דברי ירושלם, לדעת המתרגם שתרגם אמרת ירושלם
 מחדא אחדי במימרא דה', או הם דברי ישראל בשוכם
 מהגלות. וכתב אדוני אבי ז"ל "כה" במידת רחמים,

מדרשי חז"ל

ומי עומד להם בורוע, הקב"ה. (פסיקתא רבתי).
 (י) שוש אשיש בה'. כתיב זה היום עשה ה' נגילה ושמחה

ט ונודע בגוים זרעם וגו'. אל תהי קורא זרעם אלא
 זרועם, שהקב"ה עתיד ליתן להם ניצחון על אויביהם.

קשומט והכל יודע הקב"ה למה צריך לכל זה אלא כדי שלא יהיה פתחון פה לבני העולם אלא להראות שהכל עושה בדרך אמת וגיחא קמיה מאן דאישתויב מן דיניה ונות לפניו מי שניצל מן הדין ואי תימא מנלן ואם תאמר מגין לנו האי אתמסר לחכימי ואפילו למאן דלא ידעי מאן דבעי לאסתכלא ישגח במה דאיהו באתגליא וידע במה דאיהו בסחרא וזה נמסר לחכמים ואפילו למי שלא יודעים מי שרוצה להסתכל ישגח במה שהוא בגלוי וידע במה שהוא בסתר דהא כלא כגוונא חדא כל מה דפקיד קב"ה בארעא כלא איהו כגוונא הלעילא שהרי הכל באופן אחד כל מה שעשה הקב"ה בארץ הכל הוא כעין של מעלה. יומא דר"ה איהו יומא דדינא ומלכא יתיב בכורסייא דדינא יום של ר"ה הוא יום של דין והמלך יושב בכסא הדין סנטירא קא אתי וחפי פתחא דמלכא ותבע דינא המשגיח בא ומחפה פתח המלך ותובע דין ואף על גב דקב"ה רחים ליה לדינא כמה דאת אמר ואע"פ שהקב"ה אוהב לדין כמו שאחא אומר כי אני ה' אוהב משפט נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא ובשעתא דסנטירא קם למטען מלין עלייהו פקיד למתקע בשופר ניצח אהבת בנוי לאהבת הדין ובשעה שהמשגיח עומד למטען דכרוי ציוה לתקוע בשופר בגין לאתערא רחמי מתתא לעילא בההוא שופר כדי לעורר רחמים מלמטה למעלה בשופר L ההוא סלקא ההוא קלא כלילא באשא ורוחא ומיא ואתעביד מינייהו קלא חדא ואתער קלא אחרא לעילא עולה הקול ההוא כלול באש ורוח ומים ונעשה מהם קול אחד ומתעורר קול אחד למעלה כד ההוא קלא אתער מעילא ומתתא כדין כל טענות דקא טעין ההוא מקמרגא מתערבבי כאשר הקול ההוא מתעורר מלמעלה ולמטה או כל הטענות אשר טוען המקמרגא ההוא מתערבבים ביומא דראש השנה נפיק יצחק בלחודוי וקרי לעשו

והמתוק נעשה כך, כי הגבורות של הזכר נחשבים לחסדים לפי שמתמקים ע"י הארת אריא המתלבשים בו"א, חתו סוד בוס מלא. והנה כוס הוא גמטריא אלהיים ואם תמלא את התיבה: כ"ף ר"ו סמ"ך הוא בגמטריא יכ"ך (232) והוא בגמטריא עיוב, ס"ג מ"ה, ב"ן. והנה ידוע כי ז"א מקבל הארותיו מן המילויים ולא מן השורשים, והנה בשני המילויים ע"ב וס"ג יש ה' יודיין באותיות המילוי, ובמילויים של מ"ה וב"ן אין יודיין במילוי שלהם, ולכן אנו מקבל הוי"א משני המילויים הללו אומרים שהאדה משני המילויים הללו השורש, שהרי האות י' היא לעולם חסד. נמצא שהוי"א לוקח ד' יודיין מדי המילויים הללו כמגין י"ן. זה משי"כ כוס יין מלא בכרכת ה' כלומר כמו שמשם הוי"ה יוצאים ד' מילויים שהם בגמטריא יכ"ך שהוא סוד ברכת ה', כך הוא כו"ס מ"א, ואכן היין הוא המשמח וממתק לה' הגבורות. הרי מרומא איך גבורות דאבא שהן סוד היין היוצא משם הוי"ה כנ"ל שהוא באבא והיין הזה ממתק את הכוס שהוא סוד גבורות דאימא.

וזה משי"כ בחמרא גו כסא. וכאשר נה"י דאוי"א שבהם נמצאים ה"ח וה"ג מתלבשים בו"א, הם מתמקים אח הגבורות דוי"א, לפי שנה"י דאימא מגיעים עד תפארת דז"א והח"ת עושה שלום בין החסדים והגבורות, ולכן אנו לוקחים שני אגורות היס בשני ידיו א' כנגד זכור רזא דימינא וא' כנגד שמור רזא דשמאלא ומתברר יחד ואומר "זכור ושמור בריבונך אחד נאמר" ועי"ן מתמקים כל הגבורות דוי"א.

נפש

ביאור המאמר

ידיד

שהרי עיקרו ברין, וישראל יודעין לרצות ולהמתיק הדין בסוד המצות האות כנוכר. וזהו סוד השופר דרך כלל. והשתא מפרש הי"ך נאחו בגבורה לרעת שברצוי הגבורות ביטולו.

וה"ש ביומא דר"ה נפיק יצחק בלחודוי, ירצה ההנהגה אינה אלא לגבורה, וכל הספי' נטפלות לה להיות מונהגים בגבורה. ונפק יצחק, ר"ל בהתפשטותו אל החצונים כדרכו, וקרי ומעורר החצוני ממקומו, כי אין לחצוני התעוררות אלא מהגבורה. וזהו לאמעמא עלמא כל חד כפום אורחוי.

ואומר ותכהן עיניו, היינו שרשי השנחת הגבורה שהם העינים. וכביכול נמנעו מלהסתכל למעלה במקורות ולמטה במעשה בני אדם. ותכהן מלהסתכל למעלה בשרשים ומלהסתכל ברחמים אלא בדינים ובאודם הדין הם המתארמות ממעשה בני אדם.

ורבקה היא השכינה הנקשרת בגבורה שהיא ברחמים, אוהבת ישראל וצותה בתורה עצות רחמים לגרום היחוד באיגון משעמים ריליה, במצות עשה המעוררים היחוד ומכפלים הדינים. וה"ש ואתער יעקב לגביה וגומר. וגורם שתהיה הגבורה טועמת משעמים מתוקים מהמעשים הטובים של ישראל למטה וטוב התעוררות המצות. והיינו ויגש לו, ירצה נקרב הת"ת אל הגבורה והקריב הגבורה אליו. ויאכל האכילו המעממים המתוקים שישגיח בטוב המעשים אשר לישראל ואח"כ יובא לו, המשך אליו הבינה יין המשמח דין המתוק יין המשומר שאין החצוני מגיע אליו שהם שורשי הגבורות אשר שם מתוקות לפעול השמחה ואו הדינים מתהפכים לרחמים כדמפרש ואזיל.

כדין וירח את בגדיו וכו' נח רוגזא היינו הגבורה המתפשטת והדי' לבא הכינה המשתתפת בגבורות,

ביומא דראש השנה נפיק יצחק וכו' כי הוא יום הדין והנהגת העולם היא ברין יצחק וקרי לעשו הוא סמא"ל המקמרגא ואומר לו לאמעמא ליה תבשילין וכו' היינו להכין את מעשי בני האדם כמו שמכונים סעודה דהא בההיא שעתא וכו' ר"ל כי בר"ה נחשכו העינים מלראות העולם ברחמים דנפק מיניה שיצא ממנו עולו הוא אמת ואתפרש ונפרד ממדת הדינים המחשיך פני הבריות ואתפרש ושוכב על מטת הדין וקרי לעשו היינו למטרג ואמר צודה לי ציד וכו' היינו להביא את מעשיהם הרעים של בני האדם ולדונם ורבקה היא השכינה המגינה על ישראל אמרה אל יעקב בנת דאתמסר לת וכו' אומרת לישראל מה לעשות להציל עצמם, כי ישראל נמסרו לה מיום שנברא העולם.

והעצה היא להכין ממעמים דיליה היינו מצות שופר ותפלות ובקשות וחזרה בתשובה כדי להמתיק את הדינים. וזה נעשה כאשר ואתער יעקב לגביה היינו מדת הת"ת מתעוררת אל הגבורה וכביכול הגבורה אוכלת מאותם מע"ט שישראל עשו למטה ואתקריב בהדיה וכך הת"ת מתקרבת אל הגבורה. ועל זה אומר והקול קול יעקב בההוא שופר וכו' הענין שהשופר למטה מעורר הכינה שהוא סוד השופר, והנשמי הוא מעורר את הרוחני וכיון שהוא מעורר אלו הגבורות ממקורם, הם יוצאות מתוקנות.

מפני שהגבורות למעלה הם רחמים, ובתגלות אליהם השורש הנעלם הן נהפכות לרחמים ולחסד. ולזה כיון שהשמן אחוז ברין וישראל הם מתמקין הדין כנוכר, בדגה כמומרא מתבדל השמן בראותו שאין לו דין להאחו בו ונפול משם ממקום שהיה נסבך וטענותיו מתערבכות

את העולם בהשגחה פרטית, ובעת שתבא עליהם צרות רבות ורעות לא יאמרו שמאת ה' היתה לנו כל זאת, אלא יתלו את הצרות האלה במקרי טבע העולם. ומחמת כן לא יתנו לבם לשוב בתשובה לפניו יתברך, אלא יאמרו שעזב אותנו המקום למקרי הזמן והטבע, ולכן מצאוני הצרות הרעות האלה.

ולכן אמר המקום ברוך הוא כי אם יאמרו בני ישראל כן, אז באמת יסתיר הקב"ה פניו מהם ולא ישמע לתפילתם וזעקתם. וזאת משום כי פנה אל אלהים אחרים, והם אומרים שהקורות עמהם הוא מקרה ממקרי הזמן, שהוא שורש כל עובדי עבודה זרה, שגם הם אף שהאמינו בבריאת העולם וחיידושו על ידי השי"ת, היו אומרים שמסר הקב"ה הנהגת העולם לכוכבים ומזלות ושאר צבא השמים.

ובזה יבואר שפיר מה שאמר התורה הקדושה אחר כך ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו את בני ישראל שימה בפייהם, שעל ידי עסק התורה ולימוד התורה יבינו ויראו שאין מקרה בעולם כלל, וכל הקורות עמהם אין זאת מקרה ממקרי העולם והטבע אלא מכוון הוא בהשגחה פרטית מאת הבורא יתברך, ואיסתכל באורייתא וברא עלמא (נרשמי ננה פ"א, ג), ועל ידי זה למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל, שהקב"ה מנהיג את העולם בהשגחה פרטית, וכל הקורות בעולם

אין זה מקרה ממקרי הזמן והטבע, אלא הכל הוא בהשגחה פרטית מאת הקב"ה.

7 יא] ועתה כתבו לכם את השירה → הזאת ולמדו את בני ישראל שימה בפייהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל (נב), ודקדקו המפרשים הלא אמר מתחילה שתכלית כתיבת ספר תורה הוא משום ולמדו את בני ישראל, הרי שעיקר הכתיבה כדי שיהיה בידם לעסוק בתורה, ומה היא כוונת סיום הפסוק שטעם הכתיבה למען תהיה לי השירה הזאת לעד וגו'.

ויש לומר בהקדם לבאר לשון התפלה אבינו מלכינו שאנו מרבים להעתיר בימים קדושים ונוראים אלו, ויש להבין החילוק בין אב למלך. ונראה דהנה כתיב (משלי נט, ז) מלך במשפט יעמיד ארץ, כי אין המלך נוהג מלכותו אלא בדין, אכן הקב"ה לבד ממה שהוא מלכנו, הרי מלמד אותנו תורה, כמו שתיקנו לומר המלמד תורה לעמו ישראל, ובדבר זה הוא אבינו, כי האב חייב ללמד את בנו תורה (קידושין ל"ג ע"ב). וזה שאמר הנביא (ישעיה נה, יג) וכל בניך לימודי ה', שעל ידי שמלמדם הם נעשים בניו של מקום. ומצד היות ישראל בנים למקום, הוא נוהג עמהם במדת הרחמים, כדכתיב כרחם אב על בנים (מסילי קמ, ג).

ה שאמר
מר שעל
לא ילכו
מר לאחה
אה שאין
שלא ילכו
שילמדו
זה יוסיף
לכו אחרי

(פרשה נגס)
הראשונים
זר אסתיר
אשר עשה
זר שכבר
לא כי אין
ת האלה,
ום, ומדוע
אלא יוסיף
דה ועוזב

ננו נוכחים
שאומרים
דוי וחרטה
ם בהנהגת
כי הקורות
מקרי טבעי
אין אלוה
את העולם
לנו הצרות
ם בבריאת
אותו יתברך
הגת הבורא

הרה"ק ל' משה צבי ארי' גיק זצ"ל
אדוק"ק מזצ"ל זצ"ל

וזה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בברכת התשובה השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך, ואומרים לשון אבינו על עסק התורה, ולשון מלכנו על העבודה, כי מה שהקב"ה מלמד תורה לישראל, הוא מצד היותו אב לנו, לכן כשמתפללים על התורה אומרים בלשון אבינו. ועל העבודה שהיא כעבודת עבד למלך, אנו מעתירים בלשון מלכנו וקרבתנו מלכנו לעבודתך.

והנה מאחר דמלכות מורה על דין כדכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ, ואב מורה על מדת הרחמים וכדכתיב כרחם אב על בנים, לכן אנו אומרים אבינו מלכינו ומקדימין הלשון אב למלך, כדי להקדים מדת הרחמים למדת הדין. וכמבואר בארוכה בזהר הקדוש שאומרים קודם התקיעות (יע"ש מהימנא פרעמא אמר, דף נ"ט ע"א) אף דהקב"ה רחים ליה לדינא כמו שנאמר (ישעיה ס"א, ט) אני ה' אוהב משפט, אך מכל מקום גובר אהבתו לבניו על אהבתו למשפט ודין, ונצח רחמימי דבנוי לרחימו דדינא. והביאור בזה כי לפי שמלכות תלוי בתורה, וכמו שנאמר אצל המלך (י, י) וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו' וקרא בו כל ימי חייו. והרי בשביל התורה הוא נקרא אבינו, ומעתה מאחר שמלכות תלוי בתורה, אשר על ידה נתגלה שהוא אבינו, נמצא דהיותו כאב הוא קודמת למלכות, ולכן שפיר אנו מקדימים לומר אבינו למלכנו.

ומכאן אנו למדין שעל ידי עסק ולימוד התורה יוצאין בני ישראל זכאין בדין, שעל ידי עסק התורה נעשים ישראל בניו של מקום, והוא עיקר חביבותם של ישראל כמו שאמרו (אנוס פ"ג מ"ד) חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. ואז גובר אהבתו וחביבותו יתברך לבניו, על אהבתו וחביבותו לדין ומשפט.

וזה מה שאמרו (טז) חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, שהיא התורה הקדושה, שתלוי זה בזה, דעל ידי שנקראו בנים למקום ניתן להם התורה שהוא כלי חמדה, ואילו לא היו נקראים בנים למקום הרי אמת הוא מה שטענו המלאכים ואמרו תנה הודך על השמים, מכח דינא דבר מצרא שיתן התורה בשמים, אך מאחר שישראל קרויים בנים למקום שוב אין טענת מצרנות, כי בבן הבא בחלקת אביו אין עליו טענת מצרנות (עי' מ"מ ט" קע"ה ס"ה). ולאידך גיסא על ידי שניתן להם התורה הם נקראים בנים למקום.

ובזה שפיר מובן מה שאמר הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, שבני ישראל יעסקו בתורת ה', ועל ידי זה לעד בבני ישראל, היינו שהתורה הקדושה יהי להם לעד שהם בנים למקום, שלאחר שלמדו תורה מפי הגבורה והם עוסקים בתורה הם נעשים בנים למקום.

ויש להוסיף שהסמינ פתבו לכם או הפסוק ואנכי שייך פסוק ז שנאמר מקודו לפי משום כן ופניו, לכן נ

ולפי דברינו נאמן שאמרה תורה הבכור יכיר, לאחרים ואינו וקשה מה ל לעד, הרי יש לכיר אותם ו הקדים הכתוב וגו', ולאחר ע לכיר אותם כב הסתיר פניו מ

א- האוינו ודקדקו המפ לומר האוינו דיבר לו

ולכן ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' למען תהיה לי וגו' לעד בבני ישראל, שתהא התורה עדות עליהם שהם בניו של מקום, שעל ידי עסק התורה נתגלה וניכר מאליו שהם בניו של מקום, כדרך האב המלמד את בנו תורה.

ומטעם זה אמר הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שתהא התורה כתובה, ולא די בכך שילמדו את התורה בעל פה, כי מכיון שהתורה היא עדות, תהא העדות בשטר שיש לה קול. ומטעם זה אף נקראת התורה שירה, כי שירה הוא דבר שיש בו פרסום, על דרך שמצינו בשירת הבאר (נמננו נא, י) אז ישיר ישראל וגו' עלי באר ענו לה; שנאמרה השירה בקול גדול, וביקש הקב"ה שתהא העדות על ישראל שהם בניו של מקום בפרסום רב ובקול גדול. ועל ידי זה ירחם עלינו ויסיר כל המשטינים וכל המקטריגים מעלינו ומעל כל ישראל.

ויש להוסיף לבאר בדרך צחות מה שהסמיכה תורה פסוק זה ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' לאחר הפסוק ואנכי הסתר אסתיר וגו', ומה שייך פסוק זה ועתה כתבו לכם למה שנאמר מקודם ואנכי הסתר אסתיר פני, וכי משום כך שיסתיר הוי"ה ב"ה את פניו, לכן נצטוו לכתוב את התורה.

ולפי דברינו יבואר דהנה קיי"ל שהאב נאמן על בנו (קידושין ע"ד ע"ה), שאמרה תורה (דברים כ"א) כי את בן הבכור יכיר, ודרשו מפסוק זה יכירנו לאחרים ואינו צריך לעדות. ואם כן יוקשה מה שאמר הכתוב למען תהיה לעד, הרי ישראל בניו של מקום, והוא יכיר אותם ואינם זקוקים לעדות. לכן הקדים הכתוב ואמר ואנכי הסתר אסתיר וגו', ולאחר שיתקיים בהם כתוב זה ולא יכיר אותם כביכול המקום ברוך הוא, כי הסתיר פניו מהם, אז זקוקים הם לעדות,

עסק ולימוד ישראל זכאין עשים ישראל חביבותם של מ"י חביבין מ. ואז גובר לבניו, על ומשפט.

יבין ישראל ום, חביבין זמדה, שהיא ה בזה, דעל ז ניתן להם יאילו לא היו זמת הוא-מה זנה הודך על מצרא שיתן חר שישראל ז אין טענת קת אביו אין סי קע"ס ס"ה). להם התורה מקום.

הכתוב ועתה הזאת ולמדה כפיהם, שבני ועל ידי זה ינו שהתורה שהם בנים תורה מפי ה הם נעשים

האזינו

עוד יש לדקדק מה שאמר ותשמע הארץ שהיא לישנא דממילא ונסתר, והיה לו לומר לשון נוכח ושמעו הארץ אמרי פי. ויש לומר על פי מה שאמרו במסכת מכות (י' ע"ג) היו שנים רואין אותו

א] האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (ג, ב). ודקדקו המפרשים דלכאורה הוה לי לומר האזינו השמים והארץ, ולמה לא דיבר להשמים והארץ ביחד.